

54 854

163

TANÍTÓK  
ÉS  
TANÁROK  
SZÁMÁRA



**MÓDSZERTANI  
KÖZLEMÉNYEK**

**1993. 33. ÉVFOLYAM**

**2**

A szerkesztő bizottság elnöke:

Dr. Szendrei János

A szerkesztő bizottság tagjai:

Dr. Frick Mária (Baja), dr. Fülöp László (Kaposvár), dr. Varga István (Szeged),  
dr. Lakovár Katalin, (Szombathely), dr. Miklovicz Árpád (Nyíregyháza),  
Muhovitsné Újvári Klára (Győr), dr. Nagy Andor (Eger), dr. Halmai György (Jászberény),  
Nanszákné dr. Cserfalvi Ilona (Debrecen), dr. Puskás Albert (Szeged), dr. Zukovits Imre (Pécs)

Főszerkesztő:

Dr. Dobcsányi Ferenc

Szerkesztők:

Dr. Békési Imréné, dr. Veszprémi László

A lap a Művelődési és Közoktatási Minisztérium támogatásával jelent meg.

## TARTALOM

Dr. Bóra Ferenc: A háza nevelő hatása .....	63
Dr. Gedon László: A közlekedésre nevelni kell .....	68
Cserné Adermann Gizella: Gondolatok a szakmódszertani oktatás helyéről a tanár- képzésben .....	72
Kesztyűsné dr. Dobos Katalin: A háztartásökönómia oktatásának előkészítése fő- iskolánkon .....	75

## MŰHELY

Hankó Györgyné: Ismerkedtünk a Bibliával .....	80
Budásné Kis Edit: Személyiségfejlesztés szakkörben .....	82
Dr. H. Tóth István: A húsvéti népszokások megőrzéséért .....	84
Szalóky Béláné: A napközi a biztonságos közlekedésért .....	86

## MÉDIAPEDAGÓGIA

Komáromi István: Videofilmek felhasználási lehetőségei egy földrajzóra különböző mozzanataiban .....	91
---	----

## ÖRÖKSÉG

Dr. Oláh János: Don Bosco pedagógiai nézetei .....	95
--	----

## SZEMLE

T. Kiss Tamás: Karácsony Sándor pedagógiai nézeteiről néhány idézet tükrében ..	99
Dr. Schreibert Ferenc-Fest Attila: Debreceniek és szarvasiak együtt a környezeti nevelésért .....	100
Dr. Balázs Sándor: Dr. Rókusfalvi Pál-Dr. Kovács Zoltán: Egészségre nevelés .	102
Dr. Papp János: Ungvári Jánosné dr.: Kölcsönhatások a természetben .....	103
Nanszákné dr. Cserfalvi Ilona: A 4 H gondolat Magyarországon .....	103
Farkas Olga: Könyv egy „hivatásos pedagógus”-ról .....	104
Kesztyűsné dr. Dobos Katalin-Dr. Pitrik József: Nyári időtöltés hasznosan ....	105

## A haza nevelő hatása

*„Fájdalmak tűzével játszik,  
aki szítja a keserűséget,  
abelyeit, hogy türelmesen nyugtatná a keseregőket:  
ne félj, a romokból lesz  
ház és haza...”*

*Krómer István*

### *A változó haza*

Márai Sándor írja: „A haza nemcsak föld és hegy, halott hősök, anyanyelv, őseink csontjai a temetőben, kenyér és táj. A haza te vagy, testi és lelki mivoltodban..., életed a haza életének egy pillanata is.”<sup>1</sup> Az idézetben benne foglaltatik, hogy a haza az a terület, ahol egy közösség többsége azonos nyelven beszél. A „területi haza” azt is jelenti, hogy mindazok magukénak mondhatják, akik rövidebb vagy hosszabb ideig egy adott területen laktak és laknak, függetlenül vallási, nyelvi hovatartozásuktól. Magyarország területén – a hazájukban – eltérő nemzetiségű emberek élnek: magyarok, németek, horvátok, zsidók, szerbek, szlovákok, cigányok, románok – és mások.

Csikós Ferenc az előzőekkel összecsengően így fogalmaz: „A haza én vagyok, és ez a föld, amelyet születésemmel megörököltem. Én és az a vidék, ahol megértem engem, s én szintén megértem, ha csak rám néznek is... Mai változatként hozzátehetem: a haza azt jelenti, amit az örökségből az egyéniség értéke megtart.”<sup>2</sup> Az egyén birtokba veszi a hazát, s általa teljeseedik ki. A hazához kapcsolódást minden ember egyénileg éli meg, s az élmények elsődleges meghatározóivá válnak életüknek. Az egyén küzd magának helyét a hazában. A hazához tartozás a soknemzetiségű országokban igényli a közösségi identitás – a nemzetiségi azonosulás – kialakulását is... Összetartozás tudata fogja össze a hazában egy-egy nemzetiség tagjait. Az identitás összetevői: a múlt emlékei, a jelen helyzete, érdekek és érzelmek. A közös hazában – Magyarországon – ma még leggyakoribb az ösztönös azonosulás, egy közösségbe való beleszületés, melynek eredménye: az etnikai nyelv, a szokások, a gesztusok, a közös speciális tudás, a táncok, dalok, rítusok, (kultúra) elsajátítása. A nemzetiségi identitás tudatossága a nemzetbe való beilleszkedést segíti elő, melyhez nemzetiségi önismeretre, identitástudatra, helyzetelemzésekre, a sajátos kultúra ápolására, a nyelv megőrzésére és továbbfejlesztésére, az anyaországgal kialakítandó élő kapcsolatokra, iskolákra és nemzetiségi intézményekre, az összetartozás öntudatára van szükség<sup>3</sup>. Az értékek a soknemzetiségű hazában a különbözőségeikben, a „mátság” elismerésében nyernek kifejezést. A nemzetiségek gazdagítják egymás értékeit, Babits Mihály szavai szerint: „egyik nyelv a másikat, egyik gondolkodásmód a másikat, egyik műveltség a másikat. És olyanok lesznek, mint külön színek a szivárványban, mint külön-külön vesszők az együtt erős vesszőcsomóban.”<sup>4</sup>

<sup>1</sup> Márai Sándor: Füves könyv; Copyright by Révai. Bp.; 1943.; 50. o.

<sup>2</sup> Mi a haza ma? Vallomások a hazáról, hazaszeretetről. PT Megyei Könyvtár Kiadványa, Kaposvár, 1988. Csikós Ferenc pályamunkája. (Szerkesztette: Kiss Dénes), 60., 64. o.

<sup>3</sup> Fábíán Ernő: A „mi” és a „mások” identitása = Századvég, 1991/1. sz. 156–157. o.

<sup>4</sup> Babits Mihály: Arcképek és tanulmányok. (Az igazi haza.) Szépirodalmi Könyvkiadó Bp.; 1977., 63–64. o.

Társadalmunk nagy metamorfózison megy keresztül, meglazulnak a gazdasági, kulturális, intézményi struktúrák és filozófiák, az iskolákban az átalakuló ismerettartalmak új pedagógiai koncepciókat és módszereket követelnek meg a tanulók hazához való viszonyának tartalmában. A változások ambivalens módon hatnak a haza értelmezésének egy olyan fontos kérdésében, mint a hagyományörzés és az újítás. Az értékrend elbizonytalanodik, s átmenetileg anarchikus állapot alakul ki, mely addig tart, még az új értékek elméleti tisztázása – a haza iránti vonzalom és tett normáinak új gyakorlata – be nem következik.

Változik – sok esetben gyökeresen – a hazával kialakítandó viszony és kapcsolat, az identitás is. A hazához való viszonyban és a kisebb-nagyobb közösségeknek a történetiség (diakronia) és a jelenidejűség (szinkronia) összefüggéseiben kell önmaguk azonosságát megtalálniuk. A helyes egyensúly megtalálása a cél, és sem a hagyományörzés, sem az újítás nem lehet öncélú és eltúlzott, mert a komponensek túlzásai az identitást eltorzítják. A hazával kialakítandó kapcsolatok tartalmát a kortárs kihívások befolyásolják. Az új típusú haza igényli az emberektől, hogy a változtatására irányuló követelmények teljesítését kihívásként éljék át. Az átalakulásban lehetőségek vannak, melyek az egyénnek és a közösségeknek megújulást kínálnak, az embereken múlik, hogy élnek-e vele, vagy elszenvedik a metamorfozist. Rajtuk múlik, hogy a „hazakultusz” elavult elemei továbbélnek-e, vagy megsemmisülnek a változások során. A demokratikus társadalom mindenki magánügyének tekinti a hazával kialakítandó viszonyt. Ellentmondásba kerülnek azok a személyek és közösségek, akik a változások közepette görcsösen ragaszkodnak a hagyományokhoz, s a közelmúlt nézeteit és gyakorlatát elfogultan védik. Ez jelenthet elfordulást az új típusú hazától, olyan integrálódási képtelenséget, amely a megváltozott igényeket, normákat elutasítja.<sup>5</sup>

Otthonosnak, ismerősnek, megszokottnak elfogadott haza lehetőséget nyújt, hogy a benne élők ragaszkodjanak a megszokott környezethez, ismétlődéseit elfogadják, s az automatizmus biztonságával eligazodjanak tájain.<sup>6</sup> A hagyomány lényege azonban nem az örök ismétlődés, nem csupán külsőség, hanem belső gesztus, mély megismerőképesség és érzelem. Az egyén a régi szituációból ki tudja bontakoztatni a mának megfelelő szemléletet és cselekvést. Ehhez azonban az emberek pszichés átalakulására, az új – a változó – megismerésére van szükség.<sup>7</sup> Csoóri Sándor írja: „Igazán változtatni csak olyan nép tud, amely lelkében erős és azonos önmagával. Vagy ha most nem azonos is teljesen, de őrzi magában azoknak a történelmi időknek az emlékét, amikor azonos volt. A gyöngék ugyanis nem változni, csupán alkalmazkodni tudnak.”<sup>8</sup>

Egyetlen társadalom sem köteles megőrizni múltjával a kapcsolatokat csupán azért, hogy a történelem értékei könyvekben porosodjanak. A társadalom múltjával kialakítandó kapcsolatai lehetnek merev ismétlésekre építettek, melyek csupán múzeumi vagy turisztikai látványosságokban nyilvánulnak meg. Ez a múlt halott, mozdulatlan. Az élő múlt csak az alkotó, a jövő iránt nyitott jelenben létezhet.<sup>9</sup> Új eleme a haza értelmezésének a prosperáló történelem igénybevétele. Konrád György megfogalmazásában a múlt birtokbavételének módja a következő: „Nem a történelmileg kialakultnak, hanem a módosításnak, nem a réginek, hanem az újnak kell eleve igazolnia magát. Ami pedig az idő műveiből megmenthető, azt érdemes megmenteni.”<sup>10</sup>

<sup>5</sup> Keszeg Vilmos: *Hagyomány és identitás = Korunk*, 1992/4. sz. 45. o.

<sup>6</sup> Czeslaw Milosz: *A száműzetésről = Magyar Napló*, 1992/3. sz. 26. o.

<sup>7</sup> Tóth Csaba: „Állj meg ház! Urad jön!” = *Liget*, 1991/4. sz. 25. o.

<sup>8</sup> Csoóri Sándor: *Nappali hold, Püski Könyvkiadó, Bp.*, 1991. 263. o.

<sup>9</sup> Cornelius Castoriadis: *Nyugat bukása = Mozgó Világ*, 1992/4. sz. 9. o.

<sup>10</sup> Konrád György: *Az újjászületés melankóliája, Pátria Könyvek*, 1991. Bp., 75. o.

Fokozatosan gyökeresen megváltozik Magyarország társadalma, mely a korábitól alapjaiban eltérő haza kialakulásához vezet. Az átalakulóban lévő haza polgárai egyetértenek a piacgazdaság megteremtésével és működtetésével, a többpártrendszerrel, a parlamenti demokráciával, a jóléti állam létrehozásával, a teljesítményelvvel és versenynyel, az emberi méltóság tiszteletével, a törvény előtti egyenlőséggel, az individuuum érvényesülésével, a szabadság kiszélesítésével. A metamorfózison átmenő haza megteremti a polgári életformát: az egzisztenciális biztonságot, a nyugodt, dolgos életet, a kiegyensúlyozott magánéletet, a létbiztonságot, a mérsékelt szociálpolitikai gondoskodást, a humánus szemléletű intézményeket.<sup>11</sup> Az „új hazának” – egyik az egyének számára problémát jelentő – velejárója a munkanélküliség. Az emberi törekvés, a polgári feltételek megteremtése, a teljesítményelv és a verseny a társadalom hajtóerejévé válik: a tehetséges, átalakulásra (önmaga átprofilozására) alkalmas emberek ki-törnek a munkanélküliség bizonytalanságából. Az elesettek, a gyengék szegények maradnak, minimális gondoskodásukról az állam „intézkedik”, s adományok, alapítványok, jótékonykodás, karitatív tevékenység enyhíti gondjaikat.

*„A haza lényegében egyenlő a föld tulajdonával...”*

*Csikós Ferenc*

### *A tulajdonban megtestesült haza*

Merőben ellentétes a régi és az átalakult haza értékrendje. Az átformálódó társadalom legnagyobb értéke a magántulajdon, mely lehetőséget teremt a vagyonszerzésre. Ebből következően a gazdagok és a szegények hazához kapcsolódó viszonya más-más jellemzőket tartalmaz. A gazdasági fejlődésre, a magántulajdonra épülő hazában növekszik a mobilitás, mely megköveteli, hogy a termelési folyamatokba a legkreatívabb, kockázatot és konfliktusokat vállaló emberek kerüljenek vezető szerepbe. A már idézett Csikós Ferenc a földvagyton motivációs erejéről így ír: „A haza lényegében egyenlő a föld tulajdonával... Atyám egyszerű cseléd lévén, telekkönyvileg még csak annyi földdel sem rendelkezett, amelyre a két meztelen talpát rátehetette volna, mégis magáénak érezte az egész tengelici pusztát, annak minden fűvét, bokrát, fáját... Amikor anyai nagyapámtól örököltem 12 kataszteri hold földet, mellyel éppen hogy csak nem lettem „kulák”, valóban úgy éreztem, hogy a Duna-Tisza által öntözött drága völgyben e karéj földecske őseim verejtékével megszentelt része a nagy hazának.”<sup>12</sup>

Feltételezhető, hogy a jövőben a hazának – mint birtoknak – a jelentősége meg-növekszik. A tulajdonszerzés újabb és újabb erőfeszítésre sarkallja a haza polgárait. Az anyagi javakhoz jutás egyik módja az öröklés. Az elődök szorgalmának, teljesítményeinek eredményeképpen pénz és nagyértékű ingatlanok kerülhetnek az utódok tulajdonába. Természetes viszonyulás, hogy az új birtokosok tiszteletet éreznek az anyagi értékek létrehozói iránt. Közülük sokan tudatosan ápolják a család történetét, s tudják, hogy az épületek, földek, vállalatok, szőlők, gyümölcsösök, erdők mely ősök révén kerültek családjuk birtokába. A vagyonban: elképzelés, ötlet, sikeres vállalkozás, munka, érték testesül meg. A polgári értékrendben elismerés illeti meg azokat, akik anyagi javakat tudnak létrehozni, sikeres üzletemberek, s vagyonukat képesek megtartani és gyarapítani. A saját tulajdon biztonságot, magabiztosságot, önbecsülést, jólétet ad a polgároknak. Az öröklött tulajdonban benne foglaltatik egy-egy familia múltja, az ősök tehetsége, tudása, igyekezete, vitalitása, az utódokról gondoskodás felelőssége, a jólét elérésének szándéka, a gyarapodásra törekvés, az alkotás öröme. Az örökösök

<sup>11</sup> Fricz Tamás: Rendszerlehetőségek Magyarországon = Valóság 1991/10- sz. 5-6. o.

<sup>12</sup> Csikós Ferenc: i. m. 60-61. o.

érzelmileg is kötődnek az ősök által örökölt vagyonhoz. A polgárok elítélik, ha az ősöktől kapott anyagiakat a kései leszármazottak felélik, elpazarolják.

Sem a múltban, sem a jelenben nem mellékes, hogy a földműves ember ősei földjein – vagy "idegen" birtokon – gazdálkodik-e. A családi információáramlás és a család-történet számontartja, hogy az elődök mikor és milyen körülmények között jutottak a földterülethez, milyen gazdálkodási eredményeket értek el, s ma mit produkálnak a tulajdonosok; időszakonként milyen veszélyek fenyegették, s ma milyen problémák nehezítik a gazdálkodást. Az utódok megismerik a múlt gazdasági technikáit, eszközeit, szokásait, eredményeit és kudarcait. Az ősei földjén gazdálkodó földművest az is érdekli, hogy egy-egy földterületnek milyen a talaja, trágyázottsága, távolsága a lakóhelytől. Az is érdekli a gazdálkodót – s a házához (földhöz) kötődést jelzi –, hogy a dűlők végét lezáró bokrokon milyen madarak fészkelnek, s a domb alján csordogáló pataokban tiszta vagy szennyezett-e a víz. A földjéhez ragaszkodó földműves – pontosan – a topográfiai viszonyítás érdekében – jelöli a kiemelkedő fákat, bozótokat, csalitost, s néven ismeri gazdasága állatait.

Saját erőből létrehozott magántulajdon az anyagi javakhoz jutás másik módja. Szalatnai Rezső e kérdésről így vall: „A homok alföldi, puhán szétnyílik az ember léptei alatt. Ezt a szőlőt apám meg én telepítettük ide. Mikor idejöttünk, pusztá föld volt az egész térség, homok egy kis fenyőerdővel. Ház nem volt sehol. Messziről érkezünk, az első világháború után. Apám nem beszélt, dolgozni kezdett.”<sup>13</sup> Az ember a saját erejét, a tulajdonba fektetett energiát, a teremtés nagyszerűségét becsüli az ilyen alkotásokban. Önmaguk elismerése, az önbecsülés jut kifejezésre az építésben: „Házamat építem”, „kedvem szerinti tevékenységet végezhetek”, „képes vagyok értéket létrehozni”. A tulajdonteremtés lendületében benne feszül a lehetőség, a képességét próbálgató ember önismerete és önbizalma, s a „valaki vagyok” élménye. Öröm, érzelem kapcsolódik a saját erőfeszítéssel, kemény munkával létrehozott anyagi értékek megteremtéséhez: a házhoz, a villához, a kerthez, a gyümölcsöshöz, a bankhoz, a pénzhez, a vállalathoz. Optimizmus nyilvánul meg a kisebb-nagyobb magántulajdonban: „képes vagyok teljesítményekre”, „tőlem függ, rajtam múlik – tehetségemen, racionalitásomon, törhetetlen akaratomon, előrelátásomon, szervezőképességemen –, hogy tulajdonnal rendelkezem.”

Az emberek hazai iránti elkötelezettségét üzleti célokra is felhasználják. A tömegkommunikáció számára szenzáció a vár- és a lovasjáték ismertetése és közlése, turista látványosságokat hirdetnek egy-egy történelmi emlékhely megtekintésére. Hazafias-népies elemeket gyakran reklám céljaira vesznek igénybe. A hazával kapcsolatos ideológiák más-más üzleti próbálkozásokat hívnak elő. „Hazafias – népi tárgyak”, zászlók, jelvények, képes levelezőlapok, régi népi kerámiautánzatok kereskedelme jelentős hásszonnal jár. Víseletek, táncok, énekek bemutatása, a vélt vagy valódi, a táji jelleg hangsúlyozása, múltbéli szokások felelevenítése az idegenforgalom és a vendéglátás propagandaformái közé tartoznak.

*„Alkalomadtán jelent egyetlen falut is,  
jelenthet világvárosi tájat is.”*

*Szabó Zoltán*

### *Új értelmezések a hazáról*

Földrajzi értelmezésben a haza állja az idők próbáját. Független a koroktól, az ember metamorfózisától, a társadalmi változásoktól, a katasztrófáktól. A haza az elsődleges élmény, magába foglalja: a tájat, a hazai levegőt, az ételeket, a kedélyt, a sík-

<sup>13</sup> Szalatnai Rezső: Patrióta. Szép Szó Antológia. Táncsics Könyvkiadó, 1971., Bp., 373. o.

ság és a hegyek szépségeit, a természet ezer arcát. A földrajzi haza – Bibó István szóhasználatában – nem „territoriocentrikus”. Nem tartalmazza, hogy egy-egy nemzet mely területeket veszített el, melyeket félt, melyeket követel vissza. Ez a haza politikától és hatalomtól mentes, nem akar birtokolni és „nacionalizálni”. Szabó Zoltán írja: „Nincs más bizonyoság, mint a tájé, a hegyeké és a folyóké. Esmék, jelszavak, berendezések, igazságok vagy igazságtalanságok... csak úgy úsznak el a változatlan és biztonságosan állandó táj fölött, mint a folyók, síkok és hegyek fölött a felhők. A hegyek és földek megmaradnak. Bizalommal gondoltam rájuk: ők nem árulnak el, nem változnak meg, nem tűnnek semmibe, nem csalnak meg, nem távoznak el, még távol vagyok”.<sup>14</sup>

Történelmi értelmezésben a haza fogalma súrolja a nemzet és az ország fogalmát. E fogalmak szavai azonban nem szinonimák. Leegyszerűsítve: a nemzet közös emlékeket jelent a múltból, s közös tervet jelöl meg a jövőre. A haza legfontosabb elemei: ország, népközösség, amelyhez az egyén vagy nemzetiségi csoport tartozik, lakóhely és otthon, érzelem és ragaszkodás, munka és közéleti tevékenység. Az ország: hatalom és birtoklás dolga. A haza időbeli és térbeli elemeket tartalmaz, a térbeliséget elsősorban a földrajzi haza, az időbeliséget a történelem jelenti.<sup>15</sup>

Magyarországon ma a történelmi haza kevésbé kerül előtérbe: a nagy sorsfordulók közül – a nemzetidentitás szempontjából – kiemelkedő jelentőségű az államalapítás, Muhi, Mohács, a török elleni küzdelmek, szabadságharcok, világháborúk, 1956, a szovjet megszállás, visszatérés a polgári demokráciához. A haza történetével kapcsolatos értelmiségi álláspontot Ruffy Péter így összegzi: „Mindig szerettem a múltat. Különösen azt, ami a múltból a jövőbe ível át. Szeretem a régi köveket, a falakat, okmányokat, arcképeket, okiratokat, nyelvemlékeket. Mindig kerestem az ősiségbe vesző forrásokat, a történelem éjszakába vesző, eliramlott századokat”.<sup>16</sup>

Jelenünk értelmezésében mérsékelt szerepet kap a történelem. Negyven éven keresztül egyoldalúan meghamisítva, eltorzítva mutatták be az embereknek a múltat, melynek következtében a haza polgárai érdektelenné váltak a történelmi előzmények iránt. Ma a haza történetiségének tanulságait elnyomják a jelen gondjai, melyek legfőbb jellemzői, hogy a problémákat csak felismerésükkel egyidejű változásokkal hozzák összefüggésbe. A múlt és a jövő kevésbé érdekli az embereket, gondolkodásukban és cselekedeteikben a ma kap elsőbbséget. Kevés esetben utalnak a múltra, még kevesebbet a mának a holnapra irányuló következményeire. Cseh-Szombathy László írja: „Az embereket a megoldások keresésében nem érdekli a távolabbi következmény. Ebben szerepet kaphat az is, hogy valaki magáról nemcsak mint individuumból és mint családja tagjáról gondolkodik, hanem érzi, hogy a magyarság történelmi közösségének része, s ennek következtében nem közömbös számára, hogy a következő száz évben hogyan alakul a magyarság sorsa.”<sup>17</sup>

Ökológiai értelmezésben a haza szerves része a természeti környezet. Remélhetőleg külön törvény biztosítja majd a természet épségét, s kizárja azokat a technikákat, anyagokat, melyek szennyezik a bioszférát. Cél, hogy olyan gazdasági élet kiépítésére kerüljön sor a jövőben, mely a földet, a levegőt, a vizeket, az ásványokat, a növényeket és állatokat nem csupán anyagnak és erőforrásnak tekinti, hanem az ember társvilágának. Ma még a változások problematikai körülményei arra készítetik a gazdasági vezetőket, hogy kizsákmányolják a természetet. Ezzel, s a természetromboló és szennyező technikákkal kockáztatják az otthonos haza jövőjét.

<sup>14</sup> Szabó Zoltán: Szerelmes földrajz. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1988. 6–7. o. A szerző ezt a művét 1942-ben írta.

<sup>15</sup> Uo. 12–13. o.

<sup>16</sup> Ruffy Péter: Királyi bölcsesség = Magyar Nemzet, 1991/169. sz. 5. o.

<sup>17</sup> Cseh-Szombathy László: Tegnap és holnap = Magyar Nemzet, 1992/173. sz. 7. o.

Húsz év alatt fokozatosan túlnépesedés következik be bolygónkon, s a népességrobbanás a megnövekedett létszámú emberiséget végveszélybe sodorhatja. Földünk nem lesz képes eltartani a növekvő népességet. Hazánkban a „belátható” jövőben nem várható túlnépesedés, inkább népességcsökkenés apasztja a lélekszámot. A születési arányszám egyre kedvezőtlenebbé válik. Európában bekövetkezett és bekövetkező nacionalista beháborúk a menekültek befogadására készítetik az országot, s a hazát átmenetileg meg kell osztani a hontalanná váló szomszéd népekkel. Magyarország fogyasztói társadalommá igyekszik válni, óriási mennyiségű energiát, élelmet, civilizációs cikkeket, technikai eszközöket fogyaszt, s az emberek autócsodáikon, repülőgépeiken bejárják a világot. Ebben a társadalomban mindenki rohan, s szennyezi a környezetet (ólomgáz, füst, műanyagok, csomagolóanyagok, hulladékok), ökológiai katasztrófa fenyegeti az országot és a világot. Czigány Lóránttól idézek: „Az ökológiai krízis könnyen elérkezhet a kritikus ponthoz, ami után a folyamat visszafordíthatatlan lesz, mivel a fölbillent egyensúlyú természet képtelen lesz a regenerálódásra... A környezetszennyezésnek és a természeti kincsekkel való rablógazdálkodásnak léteznek költséges ellenszerei. Az ökológiai krízist, ha a tájegységben (Kárpát-medencében) élő szomszédainkkal egyetértésben és közös munkával elhárítjuk, megmenekültünk.”<sup>18</sup>

Szociálpszichológiai értelmezésben a haza kapcsolatok kiépülését, viszonyrendszerek rendezettségét tartalmazza. Feltétele: a társadalmi elidegenedés és az elmagányosodás felszámolása, az emberek egymáshoz közeledése, rokonszenvek és barátságok születése. A szétzilálódott rokon kapcsolatok újrendeződnek, mérséklődik az együttélő emberek közömbössége, nagyobb lesz a bizalom a vezetők iránt. A megváltozott társadalom következtében – szűkebb és tágabb haza polgárai – a magatartás alapvető értékének tartják az egymás iránti érdeklődést, a megbecsülést, a tiszteletet, a toleranciát és a szeretetet. „A haza az egyéni kis világgal, való összhang érzéséből fakad – állítja H. Bausinger. Ha az emberek nem biztosak többé környezetükben, ahol állandó irritációk érik őket, ott a haza lerombolódik.”<sup>19</sup>

A liberalizmus követőinek értelmezésében a haza a civil társadalom kiépülését jelenti. Ezt a hazát aktivitással, polgári erényekkel felvértezve lehet megformálni. Az „aktív haza” nem az érzések passzív tárgya. Eltávolodik a vidéki asszociációtól, s előtérbe helyezi az urbánus lehetőségeket is. A haza magába foglalja a polgár tudását, kreativitását, érdekeit és törekvéseit: a saját haza kialakításának mai tennivalóit, a jövő lehetőségeit és feltételeit. Az átalakulásban lévő haza polgárainak jellemzői: nagyfokú szabadságvágy, függetlenség, alapos felkészültség, racionális és pragmatikus gondolkodás és cselekvés.

---

DR. GEDON LÁSZLÓ  
Tanítóképző Főiskola  
Jászabérny

## A közlekedésre nevelni kell

Ha századvégünk mindennapjainak legjellemzőbb sajátosságait kellene hirtelenjében felsorolnunk, nélkülözhetetlen elemként említenénk a motorizációt. Mint mindennek, a motorizációnak is megvannak azonban a nemkívánatos kísérő jelenségei, melyekben többnyire a közlekedő ember felelőssége is nagy szerepet kap.

<sup>18</sup> Czigány Lóránt: Jövők múltja = Magyar Nemzet, 1992/170. sz. 7. o.

<sup>19</sup> Bausinger H.: A haza fogalma egy nyitott társadalomban = Regio, 1991/4. sz. 15. o.



Mit mutatnak a tények? A legszomorúbb, hogy évenként mintegy 2500, egy falnyi ember hal meg a közutakon, a negyvenezret közelíti a súlyos vagy könnyebb-sérüléssel járó közlekedési balesetek száma, közülük igen sokan gyermekek, gyalogosok vagy kerékpárosok.

A motorizációval együtt jár a veszélyhelyzetek gyakoribb előfordulása. Ilyen situációkban persze mint mindig, a másik a hibás. Gyakran halljuk: „Azt hiszi, hogy autóban ül, neki mindent szabad.” „Mazsola.” „Nem tanított meg az apád, hogyan kell közlekedni?” „Te is voltál gyerek.” „Ezt tanulod az iskolában?” – hogy csak a barátságosabb csevegésekből említsek néhányat.

Tényleg, hogy is van ez? Ki mulasztott és mikor? Az egymásra mutogatás helyett nagyon kézenfekvő a megoldás. Ebben minden felelősen gondolkodó ember véleményének meg kell egyeznie: a közlekedés — legyen szereplője gyalogos, járművezető vagy utas —, elsősorban etikai, magatartási kérdés. Ha ezt belátjuk és elfogadjuk, akkor az is evidens: a közlekedési viselkedés alakítható, fejleszthető, a közlekedésben résztvevőket nevelni kell.

## 1. Mindenki közlekedik,

de nem mindegy, hogyan. A közlekedésbiztonság az élet során, a gyakorlatban megszerezhető jártasság, a személyiségszerkezetbe épülve adja az egyén közlekedési intelligenciáját. (Ez azonban nem feltétlenül esik egybe az általános szociális érettséggel, az intelligenciával.)

A közlekedési intelligencia elsajátítása társadalmi igény, s a fejlesztő folyamatot már kisgyermekkorban, az óvodában el kell kezdeni érzéki-észlelési-tapasztalati úton. Ebben partnerként kell kezelni a családi házat, az oktatási és művelődési intézményeket, a tömegkommunikáció írott és vizuális formáit stb. Mindezek közül a legszervezettebb, így a legcélrányosabb munkát az óvodák, iskolák keretében lehet végezni, mert itt biztosítható leginkább az életkornak is megfelelő közlekedési viselkedés fokozatos fejlesztése, bővítése, rendszerré építése, a közlekedési intelligencia alakítása.

E személyiségfejlesztő folyamatban, különösen az alapozó szakaszban az optimális tapasztalatszerzést kell biztosítani, melyek a közlekedéshez szükséges alap kategóriák (ismeretek, gyakorlatok) megismerését, elsajátítását és megerősítését segítik, normarendszerré szervezik azokat, állandósulásukkal serkentő, kényszerítő erőként hatnak a közlekedésben résztvevőre. Ezekre építve lehet és kell a közlekedési situációk sokrétűségében gyors helyzetfelismeréssel és reakcióval optimális gyakorlati megoldást találni.

A közlekedés mindig konkrét, valóságos történést, melyben a közlekedő vagy közlekedő partnerek szabályismeretből (tudás) és közlekedési magatartáskultúrából egyaránt bizonyosságot adnak.

A közlekedésbiztonság csak akkor javítható, ha a résztvevők maguktól, belsőjükből fakadóan (s nem a külső fenyegetettségétől tartva) közlekednek és viselkednek szabályosan.

## 2. A közlekedés mint rendszer

A közlekedés alapvetően és túlnyomó részben egy embernek közvetlenül vagy járművel végzett helyzetváltoztatása, s ebben a magatartásban várható vagy nem kiszámítható situációkban mindig döntési helyzetbe kerül. E döntés következtében vagy végrehajtóvá, megvalósítóvá, vagy beavatkozóvá válik, azaz a közlekedés szereplőjévé lesz. Partnerei a többi közlekedő fél (gyalogosok, járművezetők), a közlekedés kommunikációs létesítményei (jelzőtáblák, útburkolati jelek, fényjelző készülékek), műtárgyak (hidak, utak), a természeti környezet (év- és napszak, domborzati viszonyok). S feltétlenül

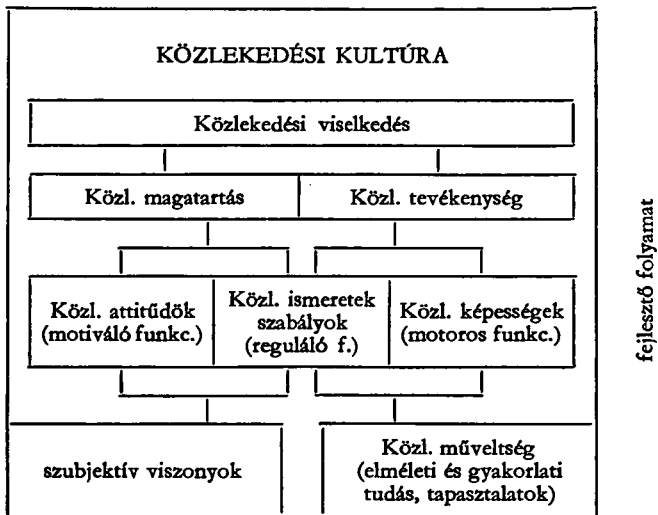
befolyásoló tényező a közlekedő személy aktuális pszichikus állapota (fáradtság, idegesség, betegség stb.).

Mindezek – a szabálytudattal és a közlekedési gyakorlottsággal együtt – meghatározzák egy adott közlekedési helyzet gyors áttekintését, elemzését, a döntést és a konkrét közlekedési probléma megoldásának hogyanját. A situációfelfogás, elemzés, döntés és reagálás folyamatában elsősorban a pszichikum szenzomotoros bázisát aktivizálja.

### 3. Közlekedési kultúra

E fogalmon a közlekedésben résztvevők, egyének és csoportok azon felkészültségének színvonalát, minőségét értjük, amelyben megvalósul a résztvevők közlekedési viselkedése. Az egyén esetében azt a felkészültséget, állapotot jelenti, amelyben ismeretei, készségei, meggyőződései, képességei kialakult vagy alakulóban lévő rendszerével behatárolja, illetve szabályozza a közlekedésben való részvételének milyenségét.

A közlekedési kultúra mint struktúra tartalmát, felépítését az alábbi táblázat szemlélteti:



A következőkben néhány gondolat az attitűd-ismeret-képesség metszetről.

#### 3.a) Közlekedési attitűdök

A közlekedés társadalmi tevékenység, mely egyénekhez kötött formában jelenik meg. Résztvevőire hat a társadalmi (külső) kontroll, a szubjektum oldaláról pedig a tanulással-gyakorlással szerzett, az egyénre jellemző, ám változó attitűdök, szokások (belső szűrő). A tapasztalt vagy tanult tudás (e fogalom most tág értelemben értendő) alapján kialakult attitűd, beállítottság, helyzethez való viszony azt teszi lehetővé, hogy a korábbi hasonló situáció pozitív vagy negatív hatásait erősítendő vagy kerülendő magatartásunk időlegesen vagy tartósan, esetenként állandósult szokásként épül be személyiségünkbe, és ennek megfelelően befolyásolja viselkedésünket. E funkciója legtöbbször nem tudatosul, épp ezért jelentős a közlekedési problémaszituációk megoldásának döntési szakaszában.

A közlekedésben résztvevő esetében beszélhetünk önmagára vonatkozó attitűdökről, melyek saját adottságait, képességeit, tudását, reakcióképességét, önmagáról alkotott, vélt vagy valós „bizonyítványát”, magabiztosságát stb. foglalják magukban. Ezek azért fontosak, mert az egyén saját szubjektumán át befogadva, majd átértékelés után kivetítve alakítja ki a most már külső tényezőkre ható beállítottságait, mint a partnerattitűdők (viszony a többi közlekedőhöz), a normaattitűdők (közlekedésetikai vonatkozások), szabályattitűdők (elfogadásuk és betartásuk), feladat- és helyzetattitűdők (komplex típus-helyzetek, hasonlóságok, különbözőségek, optimális viselkedési módok stb.).

### 3.b) Közlekedési ismeretek és képességek

Alapvetően szabályozó funkciót látnak el, melyek a KRESZ-ben normatívaként rögzítettek. Az előbbieken tárgyalt attitűdök jelentős része épp ehhez a területhez való viszonyulást jelenti. Másképp kell azonban a nevelési folyamatban kezelni és közelíteni e kérdést a különböző életkorokban. Természetes, hogy óvodás és kisiskolás korban a közlekedési kommunikációs formákból a szenzoros képzetek (jelképek, környezet, járművek, helyzetek) kapnak hangsúlyt, melyeknek jelentését, utasító vagy eligazító tartalmát elsősorban érteni, állandósítani kell. Nem lehet cél a szabályok, normák, deklarált élvégek vagy közlekedési alapfogalmak verbálisan hibátlan tanítása. Erre 10 éves korig a gyermekek többsége egyébként is képtelen lenne. (Sokszor a felnőttek is.) *A cél* az lehet, hogy ezek a tartalmak viselkedésszabályozó szerepet töltsenek be. Ezzel elértünk ahhoz a ponthoz, amely kulcskérdés a közlekedésre nevelésben: *a szabálytudat és attitűdök által kiváltott döntések-beavatkozások sorozata eredményeként kialakítandó a képességek, a tanult magatartásminták rendszere, amelyekkel a pszichés és motoros működések a kívánt és elvárt tevékenységben valósulnak meg.* Pozitív közlekedési attitűdők kialakítása és képességek fejlesztése esetén a közlekedési ismeretek köztes funkciót, eszközjellegűt öltenek. (Ami szintén nem a verbális oldal szorgalmazása mellett szól.)

A téma vázlatos kifejtése is kellően alátámasztja, hogy a közlekedésre nevelés tervezett, szervezett, mindenkire kiterjedő munkát igényel.

### 4. Előzmények és kilátások

Művelődéspolitikusaink, belátva a közlekedésbiztonság területén fennálló siralmas helyzet tarthatatlanságát, kezdeményező lépéseket tettek. A 2012/1985/VI. 11./ Mt. sz. határozat így fogalmaz: „A gyerekek közlekedésre nevelését már óvodás kortól kell kezdeni és fejleszteni a tanulóiifjúság körében. A feladat végrehajtása érdekében az az illetékes társmisztériumokkal közösen a szükséges lépéseket megtettük, amelynek keretében az iskolákban folyó közlekedési oktatás, helyes közlekedésre nevelés, a közúti balesetek megelőzése érdekében végzendő felvilágosító propagandatevékenység összhangját kívánjuk megteremteni.” Sajnos, a kezdeti lépések ellenére ez nem sikerült. Megjelent néhány mozaikszerű téma az alsó és felső tagozatos tantervekben, majd ezek is elhaltak. Nem segített az sem, hogy a pedagógusképző intézményekben 1977–86 között 4870 hallgató kapott közlekedési szakreferensi képesítést. Nem volt mit, kinek és kivel koordinálni.

Most jelentős változás előtt állunk. Az országgyűlés megalkotta az 1988. I. törvényt „A közúti közlekedésről”, s minisztertanácsi rendelettel rendelkezett a törvény végrehajtásáról. A Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium kézbe vette a szakmai és pénzügyi irányítást, melynek eredményeként kidolgozták az óvodáktól a középiskolákkal bezárólag a közlekedésre nevelés tantervét 2–2 változatban, komplex oktatócsomagokat állítottak össze (tanterv, tankönyvek, olvasókönyvek, videoszalagok, társas-

játékok, bábok stb.). Telepíthető KRESZ-konténereket és a gyakorláshoz szükséges kerékpárokat biztosítanak. 50 intézményben 1988-tól megszervezték a kísérleti oktatást, nevelést. A törvény végrehajtási utasításának megfelelően a közlekedésre nevelés-or-  
szágos programjának indítását 1994-től kívánják egységesen bevezetni.

Annak érdekében, hogy a sokoldalúan megalapozott és kidolgozott terv ne jusson elődjei sorsára, már harmadik éve végezzük a felkészítő folyamatot főiskolánkon. Valamennyi hallgató órarendi keretben félelven át heti egy órában (háromfokozatú gyakorlati jegy minősítéssel) készül az újszerű feladatok ellátására.

## IRODALOM

A beállítódás pedagógiájának időszerű kérdései., Acta Pedagogica Debrecina 58. Szerk. Kelemen László. Debrecen, 1973. 90 l.

A beállítódás pszichológiája., Szerk. Molnár István. Bp. 1971. Akadémiai Kiadó. 406 l.

F. Várkonyi Zsuzsa: Tájékozottság és kompetencia., Bp. 1978. Akadémiai Kiadó. 127 l. 1988. I. tv. A közúti közlekedésről.

30/1988. (IV. 21.) MT r. A közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény végrehajtásáról.

---

CSERNÉ ADERMANN GIZELLA

Janus Pannonius Tudományegyetem  
Pécs

## Gondolatok a szak módszertani oktatás helyéről a tanárképzésben

A tanárképzés területén az utóbbi időben számos változás, átalakulás következett be, s ezek szükségessé teszik az eddigi szervezeti keretek újragondolását egyes részterületeken is. Néhány olyan fejleményt említenék csak, mint például a főiskolák törekvése az egyetemi szinthez való közeledésre, a tanárképzés felvételének választhatóvá tétele az egyetemeken a korábbi tipikus tanári szakokon is, vagy az oktatás-szervezésben a hallgatók számára nagy önállóságot biztosító, de a hagyományos szervezési kereteket alapjaiban megváltoztató tanegységrendszer. Egyes intézmények már tapasztalatokkal is rendelkeznek az átalakulás folyamatáról, mások még előtte állnak. A cikk írója olyan egyetemen dolgozik, amely az utóbbi évtizedben járta be azt az utat, amit más főiskolák talán gyorsabban fognak megtenni. A Pécsi Tanárképző Főiskola első nagy átalakulását JPTE Tanárképző Karára egyúttal egyetemi szintű tanári diploma kiadására jogosult intézménnyé válása jelentette. Az „egységes” tanárképzés (általános és középiskolai tanításra egyaránt jogosító diploma) mint kezdeti fő funkció mellett azonban egyre több olyan igény jelentkezett, amely az egyetemhez kötődött, de nem feltétlenül volt kapcsolatban a tanárképzéssel. A sokféle érdeket, a főiskolai jelleget struktúrájában tovább őrző karon már igen nehéz volt összeegyeztetni, ezért célszerűnek tűnt a hagyományos egyetem mintájára két kar, a Bölcsészettudományi Kar és a Természettudományi Kar megalakítása. A tanárképzés szempontjából a legnagyobb változást az jelentette, hogy míg korábban az intézmény fő profilja a jövőben pedagógusok felkészítése volt, az új szervezeti keretek között természetesen más szakterületek is teret kaptak és kapnak az egyetemi oktatásban. Szükségszerű következménye az átalakulásnak a szaktudományi területek erősödése, a kutatómunka felértékelődése stb. Ezek a jelen-

ségek is hozzájárulnak ahhoz, hogy érdemesnek tartom újragondolni a szakmódszertan-  
oktatás helyét és szerepét az egyetemi keretek között.

A tanárképző főiskolákon bizonyára fel sem merül a fenti probléma, hiszen ha megjelennek is nem kifejezetten tanári szakok, a tanszékek jó részének alapfeladata továbbra is a pedagógusképzés marad. Bár a módszertan oktatóinak helyzete ott sem könnyű, ha például tudományos fokozatszerzésre szeretnének vállalkozni, nehéz eldönteni, hogy munkájukat a szaktudomány vagy neveléstudomány szakértői hivatottak-e elbírálni. Az egyetemen a helyzetet az is bonyolítja, hogy a tanárképzés felvételének választhatóvá tételével párhuzamosan a szakképzés és a tanárképzés fokozatosan szervezetileg is kettéválik, így óhatatlanul felmerül a kérdés: hol a szakmódszertan-oktatás és oktató helye, hiszen ezek a kurzusok a tanári diploma megszerzésének feltételeként vannak előírva.

A problémát felismerve az elmúlt év végén (a BTK és TTK megalakulását megelőzően) néhány kolléga segítségével feltérképeztük a tanszékek vezetőinek véleményét. Az eszmecsereik során az alábbi tipikus álláspontok rajzolódtak ki:

– A szakmódszertan-oktatás bázisa maradjon továbbra is a szaktanszék, mivel – elsősorban természettudományos területeken – ott adott a megfelelő tárgyi felszerelés, labor stb. Van olyan bölcsész tanszék is, ahol a tanításmódszertani kutatásoknak és oktatásnak nagy hagyománya van, természetesen ők is a korábbi rendszert tartják megfelelőnek.

– A másik csoportba azok a vélemények sorolhatók, amelyek szerint a szakmódszertani kurzus a tanárképzési program része, ezért az oktató vagy foglalkozik diszciplináris kutatással, és vezet szaktárgyi kurzusokat is, vagy tartozzon a tanárképzésért felelős szervezeti egységhez.

– A harmadik álláspont képviselői ugyancsak arra törekszenek, hogy a tanszék profilját „megtisztítsák”, de megoldásként a módszertan-oktatásnak a gyakorlóiskolákba való telepítését javasolják, mégpedig a tanítási gyakorlatokkal párhuzamosan. A módszertant e vélemény szerint a szakvezetőknek kell oktatniuk.

A fenti megállapításokhoz feltétlenül kell néhány kiegészítő megjegyzést fűzni.

Az első álláspont képviselői abban gondolkodnak, hogy hosszú távon a tanárképzés marad az egység fő profilja, itt tehát kölcsönös problémák nem jelentkeznek. Másrészt egyes területeken, főleg a kísérletes tárgyaknál, nem lehet megengedni azt a kockázatot, hogy a módszertanilag fel nem készített kezdő tanár esetleg baleseteket idéz elő az iskolában.

A második és a harmadik vélemény típus nem független attól az állásponttól, amit neves egyetemi oktatók is képviselnek, hogy senkit nem lehet vagy nem szükséges megtanítani a tanításra, mindenki saját tapasztalatából fogja megérteni, hogy melyek a leghatásosabb módszerek az adott tantárgy tanításakor.

Ugyanakkor azt is el kell mondani, hogy néhány tanszéknek módjában sem áll a második vagy a harmadik álláspontot támogatni – ha elvileg egyet is ért vele –, mivel az oktatói létszám olyan alacsony, hogy a módszertant nem erre specializálódott szakember tanítja, hanem az, akinek személyes élettörténete során megadatott, hogy középiskolai tanítási gyakorlatot is szerezzen.

Külön szólni kell a szakmódszertan gyakorlóhelyen való oktatása mellett érvelők véleményéről. Itt nem elvi konstrukciókról beszélnek a kollégák, hanem egy kísérletről, amely néhány évig folyt az egyetemi képzés indulásának első időszakában. A kísérlet lényege abban állt, hogy vállalkozó szakvezetőket és potenciális külső szakvezetőket egy továbbképzés jellegű tanfolyamon készített fel a szóban forgó tanszék elsősorban arra, hogy ismerjék a jelenlegi egyetemi képzés tartalmát. Ezek után a szakvezetőknél

a hozzájuk gyakorlásra beosztott hallgatók foglalkozásait úgy kellett megszervezniük, hogy abban helye legyen a konkrét felkészülés segítésén kívül az adott tárgyra vonatkozó általános módszertani problémák megtárgyalásának is. Az oktatásnak ez a módja azonban elég sok gondot hozott felszínre. Az állandóan szorító időkeretek és legtöbb helyen a szűkös tárgyi feltételek a szervezést is megnehezítették, nem beszélve arról, hogy az első hetekben a módszertanban teljesen járatlan tanárjelöltek álltak az osztályok elé. A módszertan-oktatásnak ezt a formáját nem szívesen vállalják a legérdekeltebbek, az iskolák.

A fentiekben csupán a szakmódszertan oktatásával kapcsolatos szervezeti keretekről szóltam, de a probléma feltárásával nem kerülhetők meg a tartalmi kérdések sem. Alapvetően fontosnak tartom a tanárképzés kimeneti szempontjából a pedagógia-pszichológia és a szakmódszertan, illetve szakmódszertanok kurzusainak összehangolását. Aligha vitatható, hogy a szemléletmód, az alapfogalmak használata stb. egyeztetésre szorul, ehhez viszont a nagyon széttagolt rendszer különböző pontjain elhelyezkedő kollégák összehozása szükséges.

Hasonló helyzettel találkozunk a gyakorlati képzés irányításában, a gyakorlóhelyekkel való kapcsolattartás területén is. Mivel a gyakorlati képzés tanszéki feladatait mindenütt a metodikus látja el, és ő a gyakorlóiskolákkal való együttműködés „bázisa”, munkájuk összehangolása ezen a területen is kívánatos.

Nem szóltunk még a bevezetőben említett tanegység-rendszeren alapuló oktatás-szervezésről. Intézményünkben éppúgy, mint másutt, ahol a fenti rendszert bevezették, meghatározott számú tanegység teljesítése szükséges egy-egy szak elvégzéséhez. Jelen pillanatban nem lenne értelme számokról beszélni, hiszen ezek egyelőre „intézmény-specifikusak”. Tanári diplomát is meghatározott számú tanegység teljesítése (és a megfelelő vizsgák letétele) után kaphat a jelölt. A tanárképzési kurzusok sorába felvettük a szakmódszertani órákat is, mégpedig a legtöbb tanszék által felkínált egy félév heti 2 órás kerettel számolva, vagyis a tanárképzési programban 2 tanegység módszertant kell teljesíteni szakonként. Ezzel nem zárjuk ki annak lehetőségét, hogy a szaktanszékek további módszertani kurzusokat hirdessenek, és a hallgatók ezeket felvegyék, de ezek tanegységértéke a szakképzésben számoltatik el. A szóban forgó oktatásszervezési mód meglehetősen nagy szabadságot ad a hallgatóknak tanulmányaik sorrendjének meghatározásában, de létezhet a kurzusok között racionálisan indokolható kényszerrendezés.

A szakmódszertan tipikusan azon tárgyak közé tartozik, amit nem lenne értelme pl. a tanulmányok lelegején felvenni, hiszen a hallgató sem szakmai, sem pedagógiai-pszichológiai alapokkal nem rendelkezik, de lehetőleg fel kell venni a tanítási gyakorlat előtt. A felvétel feltételeivel kapcsolatos álláspontot minden, a tanárképzésben közreműködő érdekelt képviselő véleményét figyelembe véve érdemes kialakítani.

Az előzőekben láttuk, hogy a szakmódszertan-oktatás és oktató sok szempont miatt kötődik egy adott szaktanszékhez (és még nem is szóltunk annak lehetőségéről, hogy a legújabb tudományos eredmények ismerete nélkül nem lesz hiteles az oktatás), ugyanakkor szükség van arra, hogy összhangot találjon a pedagógiai-pszichológiai kurzusokkal és a gyakorlati képzéssel. Nem javasolnánk tehát, hogy váljon le eddigi helyéről, és csatlakozzék formálisan is a tanárképzés szervezeti kereteihez. Ugyanakkor azokra az egységekre, amelyek nem óhajtanak a képzés ezen területével foglalkozni, nem lenne célszerű rákényszeríteni a feladatot. Véleményem szerint tehát szükség lenne egy olyan centrumra, amely felvállalhatja a fent említett kérdések megoldását. Az elnevezésén és státuszán lehet vitatkozni, de valószínű a tanszéki státusz az, ami a leginkább kívánatos. Ennek az egységnek, amit nevezünk Módszertani Tanszéknek, a következő feladatokat kell felvállalnia:

– Alkalmat és lehetőséget ad a különböző tanszékhez tartozó szakmódszertani

oktatóknak arra, hogy folyamatosan tájékozódjanak a pedagógiai-pszichológiai kurzusok tartalmairól; tapasztalatcseréket, továbbképzéseket szervez.

– Biztosítja a gyakorlólhelyekkel való folyamatos konzultációt, a gyakorlati képzés tapasztalatainak visszacsatolását a szakképzéshez és a metodika oktatásához.

– Ösztönzi és támogatja a szakmódszertani kutatásokat pályázatokkal, tanácskozással, konferenciák rendezésével.

– Az egységnek fel kell vállalnia a módszertanoktatás megszervezését olyan területen, ahol a szaktanszék ezt nem kívánja megtenni. A gyakorlati megoldásnak két útja lehetséges: Ha van az adott tanszéken módszertanoktató, de úgy ítélik meg, hogy helye a tanárképző egységben lenne, számára adott a Módszertani Tanszék mint bázis. Ha nincs is ilyen oktató, vagy esetleg a metodikus nyugdíjbavonulása után más profillal rendelkező kollégával töltik be az állást, a Módszertani Tanszék óraadók segítségével meghirdeti a szakmódszertani kurzust. Ez egyúttal jó lehetőség a legkiválóbb gyakorlóliskolai szakvezetők számára arra hogy alkalmanként bekapcsolódjanak a felsőoktatásba.

– A Módszertani Tanszék részt vállal a gyakorlati képzés elvi irányításában a követelmények kidolgozásától a hatékonyság elemzéséig.

Munkámban nem vállalkozhattam arra, hogy a szakmódszertan oktatásával kapcsolatos teljes problémakört feltárjam; és nem is a megoldást, hanem csak egy lehetséges megoldási modellt kívántam felvázolni. Írásomban szándékosan elkerültem néhány elméleti kérdést, így nem elmélkedtem azon, hogy mit jelent a szakmódszertan-oktatás, szakmódszertanról vagy tantárgypedagógiáról beszéljünk-e, és szükség van-e egyáltalán szakmódszertan-oktatásra. Ez utóbbi kérdésre, úgy gondolom, a magam szemszögéből a fent leírtakkal választ adtam.

---

KESZTYŰSNÉ DR. DOBOS KATALIN

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola  
Szeged

## A háztartásökonómia oktatásának előkészítése főiskolánkon

Az ország minden részén oktatók, pedagógusok és még sokan mások próbálják a tanítás anyagát és módszereit korszerűsíteni, a kor követelményeinek megfelelővé tenni. A Technika az a tantárgy, melynek különösen alkalmazkodni kell a rohamosan fejlődő, változó kor követelményeihez és a NAT által kilátásba helyezett igényekhez. A társadalmi rendszerváltást követő iskolarendszer-váltási kísérletek során elemi erővel tört fel az igény arra, hogy a Technika tantárgyat is új tartalommal töltsék meg. A háztartás-gazdálkodás témaköreinek oktatását a családok és maguk a gyermekek is éppúgy igénylik, mint az iskolák és maga a társadalom.

A JGYTF Technika Tanszékén is a tanárképzés korszerűsítése érdekében végzett kutatómunka: adatgyűjtés, feladatmeghatározás és a konkrét tartalom kimunkálása igen fontos feladat. Így a tanszék a technika szakos hallgatóinak képzése során lehetőséget szeretne biztosítani arra, hogy III. és IV. évben *Háztartásökonómia*-val is foglalkozhassanak.

A *háztartásökonómiai képzés célja*, hogy hallgatóink olyan elméleti és gyakorlati ismeretekre, magatartásformákra tegyenek szert, mely képessé teszi őket az Életvitel-család-háztartás oktatásba való bekapcsolódásra. A jól felkészült pedagógusok az érdeklődő ifjúsággal megszerethetik a mindennapi háztartási tevékenységet, s a tuda-

tosság, az átgondoltság, a jó szervezés sok felesleges munkától, pénzkidástól óvhatja meg őket az életben.

A *Háztartásökönómia* tantárgycsoport bevezetésének előkészítése röviden a következő lépéseket tartalmazza:

- *tájékoztató* a hallgatók körében a háztartásökönómia iránti érdeklődésről, elképzelésekről,
- egy *speciális kollégium* programjának és az oktatás módszereinek kidolgozása és kipróbálása,
- végül a tapasztalatok *elemzése*.

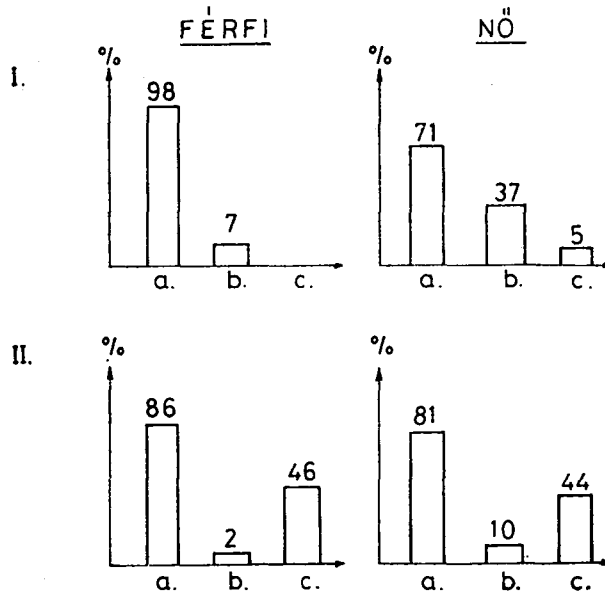
Az első lépés tehát egy rendszer kialakítás mellett az egyes részterületek kimunkálása volt, úgy, hogy nemcsak a főiskolai tananyagot próbáltuk összeállítani, de igyekeztünk megkeresni a lehetséges általános iskolai vetületeket is. Ezután egy kérdőíves felméréssel tájékoztunk a hallgatóknál a háztartásgazdálkodás témakörei iránt. Meg kell említenünk, hogy a kérdőívet kitöltő hallgatók szakjainak kiválasztásakor két dolog motivált bennünket:

- egyrészt, hogy IV. éves technika szakos hallgatóknál lehetőség nyílt egy háztartásgazdálkodás speciálkollégium meghirdetésére (II. félévben, heti 3 órában),
- másrészt, körvonalazódott annak a lehetősége is, hogy érdeklődő, nem technika szakos hallgatóknak is meghirdethető lesz a jövőben ilyen speciálkollégium.

Ezért a technika szakosokon kívül egyéb reál, illetve humán szakos hallgatókkal is kitöltöttük a kérdőívet, melynek főbb kérdéscsoportjai a következők voltak:

1. *előtanulmányok* (1. ábra) az általános (I.) és a középiskolában (II.) tanultak-e
  - a) technikát,
  - b) háztartástechnikát,
  - c) számítástechnikát;

(Az 1. ábra a kapott eredményt mutatja nemenkénti bontásban, százalékos eloszlásban.)



„ELŐTANULMÁNYOK”

1: ábra



2. ismeretelemző jellegű (ún. *van-szintre* utaló kérdés;

3. *érdeklődés és ismeretbővítési* igény a háztartásgazdálkodás témakörei iránt.

A részterületek iránti *érdeklődés* a vártak megfelelően nemenként jelentős eltérést mutatott, a férfiaknál erőteljesebb az informatikai-kommunikációs rendszerek, háztartási kisgépek, a lakásvédelmi berendezések, riasztók iránt. Ugyanakkor a nők ismeretszint-növelő igénye jelentősebb a textiliák otthonunkban, a ruházkodás, a ruhakarbantartás, a gyermek- és beteggondozás területén. Hallgatóink (nemüktől függetlenül) *érdeklődnek*

- a lakás és környezetkultúra (nők 77%, férfiak 50%),
- a konyhatechnológia, konyhai gyakorlat (nők 56%, férfiak 52%),
- az étkezéskultúra, egészséges táplálkozás (nők 82%, férfiak 63%),
- az élelmiszerismeret (nők 77%, férfiak 63%),
- a konyhakertek kialakítása, gondozása (nők 55%, férfiak 48%),
- a háztartás és környezetvédelem (nők, férfiak 54%) iránt.

Meglepő volt számunkra az a tény, hogy sem a fiúk, sem a lányok nem kíváncsiak jelentős arányban a *pénzgazdálkodás a háztartásban* témakörré.

*Összgezve* tehát: a kérdőíves felmérés hűen tükrözte a hallgatókkal való beszélgetések során is konstatáltakat, azaz mind a fiúk, mind a lányok szeretnének biztosabb tudással, jobb ismeretszinttel, megalapozottabb háztartást vezetni, illetve az élet által rájuk rótt feladatokat jobban elvégezni. Tehát a hallgatói igény meg van egy háztartásgazdálkodás, illetve háztartásökönómia speciálkollégium iránt.

A felmérés értékelése után került sor a *speciálkollégium* tényleges *megbízatására* technika szakosok számára, melynek programja a következő volt.

#### 1. Lakáskultúra

Lakókörnyezet (lakás) kialakítása (történetiség, funkció és megvalósítási lehetőségek városon, falun, tanyán). Lakás közművesítése. Otthon kialakítása (berendezés, díszítés). Lakáskarbantartás, felújítás és eszközei.

#### 2. Öltözködéskultúra

Ruházat (történetiség, ruházkodási szempontok, alapanyagok).  
Ruhakészítés és eszközei. Ruházati karbantartás és eszközei.

#### 3. Táplálkozáskultúra

Élelmiszerek, alapanyagok és előkészítés.

Étkezési szokások. Gyógynövények és hasznosításuk.

Konyhatechnológia a mindennapokban. Reformkonyha.

Helyes étkezés. Tárolás.

Alkalmi konyhatechnológia, alkalmi ételek, sütemények, italok. Terítésesztétika (csomagoláesztétika is).

#### 4. Családkultúra

Gazdálkodás. Higiénia.

*Az oktatás során alkalmazott módszereink*

1. *Rendszerszemléletű oktatás* – azaz minden témakörnél azonos rendszer szerint haladtunk, melynek elemei a következők voltak:

- történeti áttekintés, alapelemek-alapanyagok,
- tevékenységek és eszközei, balesetelhárítás,

**HÁZTARTÁSÖKONÓMIA**  
(javasolt műveltségterületek, tantárgyak féléves bontásban)

I.	II.	III.	IV.
<b>LAKÓKÖRNYEZET</b> (lakáskultúra, otthon kialakítás)			
Lakókörnyezet (lakás) kialakítása	Lakásközművesítés (városi, falusi környezetben)	Az otthon kialakítása (díszítés és eszközei)	Lakáskarbantartás, -felújítás
<b>ÖLTÖZKÖDÉSKULTÚRA</b>			
A ruházat alapanyagai	Ruhakészítés és eszközei (fonálapú)	Ruhakészítés és eszközei (textilalapú)	Ruházatgondozás
<b>TÁPLÁLKOZÁSKULTÚRA</b>			
Tápanyagok	Természetes életmód	Konyhatechnológia a mindennapokban	„Alkalmi” konyhatechnológia
<b>CSALÁDKULTÚRA (-GONDOZÁS)</b>			
Családgondozás, egészséges életmód	Családgondozás, betegápolás	Gazdálkodáskultúra (pénzgazdálkodás)	Gazdálkodáskultúra (munkaszervezés, menedzselés)

2. ábra

- karbantartás-védelem, hibafelismerés, javítás,
- esztétika,
- hulladékhasznosítás – környezetvédelem,
- üzemi megvalósítás.

## 2. Minden témakörnél megvizsgáltuk az

- input – transzfer – output elemeit,
- egy-egy *funkció* esetén a megvalósítás lehetőségeit, eszközrendszerét, a keletkező hulladékot és annak felhasználását, illetve elhelyezését, a várható költségeket, valamint a takarékosági lehetőségeket.
- az alkalmazott *eszközök*nél azok típusát, működését, szolgáltatásait, üzemmódjait, kezelhetőségét, a biztonsági szabályokat, hibafelismerést, karbantartást, biztosíték és hálózatigényt, valamint az energiatakarékosági lehetőséget, gazdaságosságot.
- üzemi lehetőségeket és megvalósításokat.

## 3. Összehasonlító elemzéseket is végeztünk.

4. Fontos helyet kapott a *bemutató, gyakorlás* és az általános iskolával való kapcsolat-tartás.

## 5. Szakirodalom-használat – kiselőadások tartása, szemléltető anyagok készítése.

## 6. Üzemlátogatások

A háztartásgazdálkodás speciálkollégiummal tehát lehetőségünk volt hallgatókkal, gyakorló pedagógusokkal való munkatapasztalat gyűjtésére, így rajzolódott ki a háztartásökonomia tantárgyrendszere, illetve struktúrája. (2. ábra)

### *Tapasztalataink összegezve a következők:*

- a háztartásgazdálkodás témakörei iránt van érdeklődés,
- a 3 órás és egy féléves speciálkollégium nem biztosít elég időkeretet főiskolai szintű oktatásra (az óraszám növelése szükséges),
- a hozott ismeretszint feltérképezése feltétlenül szükséges,
- meg kell vizsgálni, miért nem érdeklődnek a hallgatók a gazdálkodás, gazdaságos alkalmazkodások, a pénzgazdálkodás iránt,
- nem technika szakosoknak is meghirdethetjük a háztartásökonomia speciálkollégiumot,
- gyakorló pedagógusokkal együttműködve kell kidolgozni a 10–16 éves gyermekek számára oktatandó tananyagot, az életkori sajátosságoknak legmegfelelőbb oktatási módszereket, illetve jól alkalmazható segédanyagokat, munkafüzeteket célszerű készíteni.

## IRODALOM

1. Dr. Kenéz Gyözőné: Témajavaslatok a háztartásgazdálkodás, a családellátó ismeretek oktatásához (Stencilezett kézirat)
2. Dr. Hoffmann Istvánné, K. Daday Enikő, Szabó Lászlóné dr.: Technika 7–8. (Háztartástan) Tankönyvkiadó, Budapest, 1990.
3. Petar Bojic: Háztartástan (Tankönyv, Tankönyvkiadó Intézet, Újvidék 1986.)
4. K. Daday Enikő–Pataki Mária: Kezdő háziasszonyok könyve (Agricola, a gazdakönyvek kiadója, 1990.)
5. „Segítünk... 29” Tanmenetjavaslat a „B” (ill. „A”) változatú Technika tantárgy tanításához az általános iskolák 5–8. osztályában a hetes órarend szerinti órakeretben.
6. Dr. Kenéz Gyözőné: A családellátási és háztartásgazdálkodási feladatokról. Családi életről fiataloknak, Bp. 1984. 25–52. o.

HANKÓ GYÖRGYNÉ

Általános Iskola  
Szentés

## Ismerkedtünk a Bibliával

Az 1990/91. tanévben 3. osztályos iskolaotthonos tanulóimnak a kultúrfoglalkozások keretén belül tartottam néhány „Bibliórát”. A foglalkozások témája mind számomra, mind a gyermekek számára nagyon újszerű volt. A bibliai mesék szövegét az 1989/90. évi Dörmögő Dömötör újság számai, valamint a Gyermekbiblia című könyv adta (Omega Kiadó, Debrecen 1990).

A következő, 1991/92. tanévben iskolámban, a szentesi Klauzál Utcai Általános Iskolában, 2. osztályt kaptam, mely osztály tanulói napközisek. Az osztály olvasási készségének fejlesztése érdekében úgy gondoltam, hogy hasznos lenne, az előző évekbeli gyakorlatomhoz hasonlóan, az Olvasókönyv szövegén kívül más könyvet is olvasni. Olvasókönyvünk a Varga Domokos–Dr. Csulák Mihály–Fábiáné Dr. Kocsis Lenke–Dr. Fábián Zoltán által összeállított 2. osztályos könyv volt (Tankönyvkiadó, Bp. 1990.).

Ekkor több könyv számbavétele után esett a választásom a Gyermekbibliára. Ez a könyv a következő, általam fontosnak tartott szempontoknak megfelelt. Pl.:

1. A szövegek nem túl hosszúak, a betűk nagysága is megfelelő.
2. A szövegben rövid, néhány kivételtől eltekintve már ismert kifejezések vannak. Az ismeretlen szavak magyarázatát a „Jó, ha tudod!” című általam összeállított szójegyzékgyűjtemény tartalmazta. Ennek egy példányát (6 oldal) megkapták a tanulók, s ez segítette a szótárhasználat megtanulását is.
3. A témája új, a gyermekek számára nagyrészt ismeretlen. Előző évi tapasztalatom alapján bíztam benne, hogy a 2. osztályos tanulóim érdeklődését is leköti majd. A szülők többsége számára is ismeretlen a Biblia. Gyermekükön keresztül alkalmuk lesz megismerkedni az emberiség e rendkívül értékes kultúrtörténeti dokumentumával.
4. A könyv szép, esztétikus kivitelű. Nagysága a gyermeki kézhez, iskolatáskához „méretezett”.
5. A lassan elhaló népszokások okaira, azok tartalmára is feleletet kaphatunk a Bibliából. Segít megőrizni a hagyományokat, népszokásokat.
6. A Biblia nagyon sok tanulságot, a ma embere számára is például szolgáló „segítséget” adhat.
7. A gyermekek későbbi tanulmányaik során találkoznak majd a Bibliához kapcsolódó ismeretekkel, így azok megértése már könnyebb lesz számukra.
8. Megismerkedhetnek sok kiváló művészi alkotással, melynek témáját a művész a Bibliából vette.

A fent felsoroltakat elmondtam a szülőknél az első szülői értekezleten (szept. 2. hete). Kértem őket, ha helyeslik a bemutatott könyv olvasását, használatát, vásárolják meg gyermekük számára. Sajnos, a könyv nem olcsó, 298,- Ft. Örömmel állapítottam meg, hogy 3 tanuló kivételével (hátrányos helyzetűek), mindenkinek megvették a Gyermekbibliát. Igazgatónk hozzájárulásával e három gyermek egész évre kikölcsönözhetette az iskola könyvtárából a kiadványt.

A tanév folyamán a TANÍTÓ című folyóirat 1988. szept.-i KÜLÖN KIADVÁNY-ában megjelent tanmenet alapján dolgoztam a Magyar nyelv- és irodalomórákon. A központi tanmenetet kiegészítettem az osztályra vonatkozó jellemzőkkel és a Tantervben megjelölt követelményekkel. E két dokumentumhoz kapcsolódóan elkészítettem a Gyermekbiblia olvasásához is a Tanmenetet. A könyv olvasását október első hetében egy órában kezdtük el, és az egyes „leghéyegesebb ismereteket” feldolgozó történeteket ezután heti egy olvasásórán olvastuk. A rendelkezésre álló kb. 34 hét alatt csak a könyv „kivonatos olvasására” jutott idő. Az Ószövetség eseményeire jutott a kevesebb idő, mert úgy terveztem, hogy karácsony idejére „jussunk el Jézus születéséig”. (A kényszerűségből kimaradt ószövetségi részből néhányat a 3. oszt. elején még pótlólag feldolgoztunk.)

Az olvasási készség fejlődése mellett fontosnak találtam az ismeretek rögzítését, a lényeg kiemelését, az önálló írásbeli szövegalkotást, írást is. Az olvasmányokhoz ezért feladatlapokat készítettem, melyeket az első félévben gyakran közösen választottunk meg. A feladatlapokon kívül térképmellékletet, a karácsonyi, húsvéti, pünködsdi ünnepekhez dalok, népszokások leírását tartalmazó külön lapokat is kaptak a tanulók. A fénymásolással sokszorosított lapokat tűzőgéppel rögzítettük, kemény papírból készült borítóba raktuk. Az egyházi ünnepekre készülve a rajzórakon, énekórákon kapcsolódtunk a Bibliában tanultakhoz. Pl. karácsonykor kis betlehemeset készítettünk tejfőléspohárból, karácsonyi üdvözlőlápból, dióhéjból, pici pólyás, Mária, József, pásztorok bábjaival kiegészítve. Húsvétra olvasott zsírkétával díszítettük a tojást. Pünkösdre is megtanultunk néhány dalt, melyet a kislányok eljátszottak. A fiúk részére „Pünködsdi királyválasztást” rendeztünk játékos erőnléti, ügyességi, szellemi vetélkedő formájában.

Az Újszövetség olvasásával egyidőben jelent meg az újságárusoknál a JÉZUS NYOMÁBAN A SZENTFÖLDÖN című Dominó Album Sorozat 1. füzeté. A szöveges ismertető mellé beragasztott képecskék gyűjtése, nézegetése szintén segítette az olvasás fejlődését, az olvasottak megértését.

A saját és az iskolai könyvtárban található médiák felhasználásával igyekeztem a témát a zene, a képzőművészet, az irodalom és a néprajz kiváló alkotásaival szemléletesebbé tenni. A bibliai ismeretekből játékos vetélkedőket is szerveztünk. Tartottunk bemutató tanítást is, mely az Ószövetség néhány főbb eseményét érintette.

A 3. osztályban a fenyőünnepre készülve eljátsszuk a „szálláskeresést”, a „bölcsőringatást” és a regölést. Ez évben is elmegyünk a Szent Anna templomba meghallgatni a karácsonyi hangversenyt.

Munkámat 1992. márciusában elküldtem a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Közoktatásfejlesztési Alapjának pályázatára. A program célmeghatározásán és részletes leírásán kívül mellékletként a Tanmenet, a Feladatlapok, valamint a „Jó, ha tudod!” szömagyarázatgyűjtemény néhány oldalát is elküldtem.

Pályamunkámmal 25 ezer Ft-ot nyertem, melyet a Feladatlapok nyomdában történő sokszorosítására, bibliai jellegű médiák vásárlására, valamint egy kirándulás útiköltségének fedezésére fogunk fordítani. A tavasz folyamán tervezzük a kalocsai Érseki palota és templom meglátogatását.

Az eddig végzett munkánkat hasznosnak, mások számára is követendőnek tartom. Javult gyermekeim olvasása, önálló feladatmegoldása. Bebizonyosodott, hogy jó ötlet volt a Gyermekbiblia második olvasókönyvként való választása. A tanulók szívesen, mindig kedvvel, érdeklődéssel vették elő a könyvet olvasni. Nagy örömmel és büszkeséggel mondták, ha a televízióban 1–1 már olvasott rész feldolgozását látták.

Napjainkban nagyon sok könyv jelenik meg a bibliával kapcsolatban. Azoknak, akik a Gyermekbiblia olvasatását választják, szívesen a rendelkezésére bocsátom az általam elkészített anyagokat.

## Személyiségfejlesztés szakkörben

A modern iskolai törekvés egyik fontos alkotóeleme a gyermekek harmonikus személyiségének fejlesztése. Ennek érdekében nagyon fontos feladataink közé tartozik a szabadidős tevékenységek szervezése.

Évek óta vezetek irodalmi szakkört. Tematikája eltér a hagyományostól. Nem kifejezetten előre meghatározott verseket, színdarabokat tanulunk. Legfőbb célom a gyermek személyiségének, problémáinak alaposabb megismerése, hozzájárulás a gyermek érzelmi világának gazdagításához.

A gyermekek nagyon szeretik a kapcsolatteremtő játékokat, a lazító gyakorlatokat, a ritmusjátékokat, a fantáziafejlesztő improvizatív gyakorlatokat, a népijátékokat.

A kifejezőkészség fejlesztése szintén elsődleges szempont. A célok megvalósulását elősegítő készség- és képességfejlesztést az alábbiakban határozom meg:

- az érzékelés fejlesztése (látás, hallás, tapintás)
- a lazítás és koncentrálás képességének fejlesztése
- az improvizálás képességének fejlesztése (mozgás, beszéd)
- a ritmikai készség fejlesztése
- a képzelet fejlesztése
- a beszédkészség és- értés fejlesztése
- a beleélő képesség (empátia) fejlesztése
- az egyéni rátermettségek kibontakoztatása

A szakkörnek tagja lehet minden tanuló. A szorongó, rossz tanulók számára különlegesen előnyös a részvétel, mert segít gátlásaik feloldásában.

Az alábbi szakköri munkatervet 7-9 éves gyermekek számára készítettem, nevét Szabó Lőrinctől kölcsönöztem.

### „NYITNIKÉK”

<i>Időpont</i>	<i>A foglalkozás témája</i>	<i>Beszédművelés</i>	<i>Egyéb</i>
<i>Október</i>			
1. foglalkozás	Ismerkedés, alakulás. Kinek mi a kedvenc műfaja? Kapcsolatteremtő játékok. Az évi program megbeszélése, kívánságok meghallgatása.	Nyelvi játékok: Szóláncok	Könyvajánlás
2. foglalkozás	„Itt van az őszi, itt van újra” irodalmi foglalkozás. Versek: Nefelejcs, Fecskeköszöntő, Nyitnikék Fekete István Barangolások Publicisztikai szöveg: Őszi betakarítási munkák	Közmondások, szólások az ősziről Nyelvtörők (mássalhangzó pontos ejtése)	Lemezhallgatás: Vivaldi: Négy évszak (Ősz)

*November*

3. foglalkozás Hogyan történhetett?  
Történetek rögtönzése képekről Hangmagasság-  
gyakorlatok  
Hangsúly, szünet Kitalált mese  
befejezése  
sokféleképpen
4. foglalkozás Irodalmi foglalkozás Móra  
Ferencről Móra F.: A csókai csóka  
Részlet a „Kincskereső kisködmön c. regényből: (ritmus gyakorlat)  
A kis bice-bóca megjelenésének eljátszása több-  
féleképpen. Hangutánzó, hangfestő  
szavak diafilm:  
Kincskereső kisködmön  
Érzékelő, lazító gyakorlatok.

*December*

5. foglalkozás Télapóval, Fenyőünnep-  
pel kapcsolatos versek, dalok gyűjtése, elmondása. A helyes légzés  
Az óvodásoknak rövid műsorral kedveskedünk. Játék: Bekötött szemmel  
különböző tárgyak tapintása, majd megnevezése.

Téli szünet

*Január*

6. foglalkozás „Nöl a dér, álom jár” iro-  
dalmi foglalkozás Élmény elmondása:  
„Szánkózzunk”  
Versek: Nefejejcs, Nyit- Megkezdett mese befeje-  
nikék zése.  
Önálló verskeresés a Nefejejcsből. Versmondás, versolvasás. Közmondások, szólások gyűjtése a télről.
7. foglalkozás Készülődés az iskolai Kimit-tud?-ra Kiejtési gyakorlat:  
A mondanivaló megbeszélése Weöres Sándor: Három görbe legényke  
Móricz Zsigmond: Icicipiciri

*Február*

8. foglalkozás Játsszunk együtt!  
Körjátékok, népi énekes játékok, kiszámolók. Weöres Sándor: Bóbita  
Mozgás, improvizáció zenére „Szél hozott, szél visz el”  
Fantáziagyakorlatok Halász Judit műsorának megtekintése videón.
9. foglalkozás Ismerkedjünk az állatokkal! Hang és mozgás a természetben. Névadás az állatvilágban. Állatok hangjának utánzása  
Fekete István: Vuk.  
Leíró rész felolvasása a könyvből.  
A kakukk idegen nyelveken.

*Március*

10. foglalkozás „Tavaszi szél vizet áraszt” Irodalmi foglalkozás a tavaszról. Nefejejcs c. verseskötet. Közmondások, szólások a tavaszról. Weöres Sándor: Tavasz-  
köszöntő  
Szöveges hanggyakorlat Zenehallgatás:  
Vivaldi: Négy évszak  
(Tavaszi)  
Békkoncert  
(Magnó)
11. foglalkozás Szituációs játékok – a piacon – az iskolában – szabadon választott Bábjátékok A hangerősség fokozása  
Adott bábokkal, mese kitalálása, eljátszása  
Egyszerű bábok készítése

Tavaszi szünet

*Április*

12. foglalkozás Megemlékezés a Költészet Napjáról, József Attila születésnapjáról József Attila: „Tiszta szívvel” c. versének megzenésített változatát megtanuljuk énekelni. Látáskoncentráció gyakorlatok. József Attila versek Latinovics Zoltán előadásában.

*Május*

13. foglalkozás Vers- és mesemondó verseny a községi könyvtárban A rím- és ritmus Weöres Sándor: Rongyszőnyeg Megadott szavakkal versalkotás

14. foglalkozás Ki mit csinált a legszivesebben az év során? (Kívánságműsor) Körtjátékok, dalok. Tervek a későbbiekben. Beszélgetés.

Azoknak a kollégáimnak, akik mélyebben szeretnék elmerülni a fent említett gyakorlatokban, szeretettel ajánlom az alábbi könyveket: Hernádi Sándor: Beszédművelés, Montágh Imre: Tiszta beszéd, Montágh Imre: Gyermekszínhátszók beszédművelő könyve; Szín-körtjáték (kreatív játékok), Játékkoszorú – színhátszók gyerekeknek.

---

DR. H. TÓTH ISTVÁN

Tanítóképző Főiskola  
Kecskemét

## A húsvéti népszokások megőrzéséért

Az életformák dinamikusan változnak, de a megtartásra, továbbadásra méltó értékek öröklődnek.

Az emberbén, különösen a kereső-kutató, felfedezni akaró fiatalokban felfokozott vágy ébredt a régmúlt népi hagyományai, értékei iránt. Úgy érzik – s talán mi, pedagógusok is! –, hogy a folklórban található módszerek, formák, cselekedetek biztos kapaszkodókat kínálnak a lelki, erkölcsi, életmódbeli válságból kivezető úton.<sup>1</sup>

A folklór megőrzésre érdemes értékeit a gyermekek anyanyelvi nevelésébe – módszerintelligens megújult szemlélettel! – célszerű beépítenünk. Ez nem kis feladat éppen most, amikor nehéz eldönteni: divatjelenség a néphagyományhoz közelíteni, vagy valami mélyebb, sajátos szükséglet kielégítését tapasztaljuk. Jelen dolgozatommal a húsvéthoz kapcsolódó népszokások világából tárok fel tényeket, tudnivalókat, mert szeretném megkönnyíteni a szemléletváltással együttjáró tennivalók körvonalazását, kimunkálását.

A húsvét ünnepi ciklusában ősi gondolat fedezhető fel:

1. az általános emberi *tisztulásvágy*,

2. a sémi *bűzaengesztelés*,

3. a szláv-germán *férfivá avatás* emlékezete. Ez a három eszmevilág a kereszténység tudatában ünnepséggé forrott össze.<sup>2</sup>

*Húsvét*: a kereszténység egyik legnagyobb ünnepe. Ez a nap *Krisztus feltámadásának* győzedelmes ünnepe. Az ünnephez szép számú népszokás kapcsolódik.



A *kiszebajtás* népszokás virágvasárnaphoz, a húsvét előtti vasárnaphoz kapcsolódik. A *kisze* jellegzetes eledel: savanyú gyümölcs vagy a gabona őrölt héjából készült leves, a korpaleves, amit télen át nagyon meguntak az emberek, és meg akarnak tőle szabadulni. A leányok ekkor felöltöztetnek egy szalmabábot, amely a kisze jelképe.

A *kiszebáb* úgy is készülhet, hogy két rudat egymásra erősítünk keresztben, erre szalmát tekerünk. Ezt a bábot a lányok házról házra járva hordozzák végig a falun, és mindenkitől kérnek rá egy-egy ruhadarabot. A felöltöztetett kiszebábot kiviszik a faluból. A határban vízbe dobják vagy elégetik. Ez azt jelképezi, hogy megszabadultunk a téli hidegektől, a bajoktól és a betegségektől.

A *zöldágjárás* népszokás a lányok énekes játéka. Ez is virágvasárnaphoz kötődik. A zöldágjárás a tavasz érkezését, a tavasz behozását jelképezi. A zöldágot többféle módon készítik. Van, ahol virág jelképezi a zöldágot, máshol zöld ág, sőt láthatunk kapu alakú virágfűzér-koszorúkat is.

A lányok kézenfogva sorbaállnak valahol a falu végén. Két lány összekulcsolt kézzel „hidat” tart, s ezen bújik át a leánycsoport. Közben énekelnek, például ezt:

– Jöjj által, jöjj által,  
te szép aranybúza!  
– Által mennék, által,  
hogyha nyitva volna.

– Nyitva vagyon, nyitva,  
csak bujj által rajta!  
Bujj, bujj, bokrostul,  
bokrod itt maradjon!

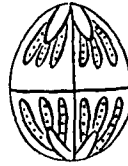
Vagyunk bátor jó vitézek,  
megyünk hídon által.  
Új hold, fényes nap,  
bocsáss kapun által! (3)

A városban és a falvakban elevenen élő népszokások közül a legnépszerűbbek az „öntés” vagy „öntözés”, másképpen „locsolás” és a tojásfestés.

A *locsolás*nak számos változata ismert a vödörrel való öntözéstől (erre mutat húsvét hétfő archaikus neve, a vízbevezető hétfő), a vízipuskán át a szagos vízzel való locsolkodásig. Locsolás helyett néhány faluban a lányok megvesszőzése a szokás. Mindkettő a jelképes termékenyítést és szertartásos megtisztulást szolgálja. Az öntésre vagy öntözésre húsvét másnapján, hétfőn kerül sor. A 16. században még nem locsolták a leányt, hanem megfürösztötték, valóban vízre hányták. Ez a gyakorlat elősegítette annak az ősi szokásnak a továbbélését, amely mélyén egyrészt az egészségvarázsló tavaszi rituális mosakodás, másrészt a tavaszi termékenységvarázsló emberáldozat emléke lelhető fel. A 18. század végén a polgárság köreiben néhány csepp rózsavízzel, míg főképpen a hagyományörző vidékeken még századunk elején is megfürösztötték vagy vederrel öntötték a leányokat.

A locsolásért húsvéti tojást ajándékoznak. Vannak, ahol úgy mondják, hogy a lány megválthatja a dézsa, illetőleg a vödör vizet, az öntözést. Mégpedig pirossal festett vagy hímes tojással, az élet és a termékenység ősi szimbólumával. A húsvéti piros tojás színe az élet jelképe. Ha a piros tojás hímes is, az már varázslás.

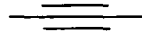
A *húsvéti tojásfestést* az asszonyok, lányok végzik. Egyes helyeken Gergely napján (március 12-én) kezdik az „írókázás”-t a mátkájukat váró leányok. A húsvéti tojást többféleképpen hímezték, írták, festették, azaz díszítették. A díszítést karcolással, írással, illetőleg a tojás hagymalevélbe burkolásával végezték, aminek az erezte festés után különleges mintát hagyott a tojáson. A hagymalevest így színezésre is fel tudták használni. Igen elterjedt módszer még az is, hogy olvasztott viasszal írják rá a tojásra a mintát. Amikor a viasz megfagy rajta, megfőzik a tojást, aztán letörlik róla. A viasz által védett minta megmarad, a tojás pedig piros lesz, ha ilyen színű levélben vagy lében főzzük.<sup>4</sup> Ismerkedjünk meg jellegzetes, hímes tojásokon található rajzokkal!<sup>5</sup> A húsvéti tojást a néphagyomány szerelmi ajándéknak tekinti.



A komatálküldés szokása a húsvét utáni első, az úgynevezett fehér vasárnaphoz kötődik. A lányok ekkor választottak barátnőt, vagyis komát maguknak. Hogy a választást megerősítsék, ajándékot, azaz komatálat küldtek egymásnak. A komatálba hímes tojást, kalácsot, italt tettek, és ezt kendővel letakarták. A tálat az ajándékozó vagy annak társai vitték. Ha valaki elfogadta a komatálat, akkor a barátság életre szólt. Ha visszaküldte, az azt jelentette, hogy nem akarja a barátságot. Egyszerűbb formája a komálásnak, a mátkálásnak az, amikor két leány hímes tojást cserélt. Ezek a lányok a tojáskomaságot még akkor is megtartották, ha asszonykorukban nem is kereszteltek egymásnak gyermeket.<sup>6</sup>

#### IRODALOMJEGYZÉK

1. H. Tóth István: *Hagyományörző jeles napok* (Óvodapedagógiai nyári műhely). Óvodapedagógiai Nyári Egyetem (18.) Kecskemét, 1991. (43–53.)
2. Supka Géza: *Kalandozás a kalendáriumban és más érdekességek*. Helikon Kiadó, Budapest, 1988.
3. Bogdán István: *Régi magyar mulatságok*, Magvető Kiadó, Budapest, 1978.
4. Zsolnai József (alkotó szerkesztő): *Ismerd meg a világot!* (Olvasókönyv az általános iskola 2. osztálya számára), Tankönyvkiadó, Budapest, 1987. \* \*
5. Lükő Gábor: *A magyar lélek formái*, Exodus, Budapest, 1942.
6. Dömötör Tekla: *Régi és mai népszokások*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1986.



SZALÓKY BÉLÁNÉ

JGYTF. 1. Sz. Gyakorló Általános Iskolája  
Szeged

## A napközi a biztonságos közlekedésért

Mindannyian megdöbbenünk, szörnyülködünk, amikor valahol baleset történik, de különösen összeszorul a szívünk, ha az gyermekkel esik meg.

A városokban az utak járművekkel telítettek, mindenki siet, rohan, ráadásul a közlekedési morál sem megfelelő. A nyugati autócsodák a 60 km-es sebességgel „cammgó”

kocsisorok között szalalomoznak, a tömegközlekedési eszközök tömöttek, zsúfoltak; a közlekedésben résztvevők figyelmetlenek, felelőtlenek, udvariatlanok. A defenzív, humánus és szabályos közlekedés lassan ritkaságszámba megy. Ebben a helyzetben, sajnos, a legkiszolgáltatottabbak a gyerekek. Ezért nagyon fontos, hogy az alapvető tudnivalókkal felvértezzük őket. Környezetismeretből az egyik témakör éveken át ezzel foglalkozott, de a tantárgy 1–2. osztályban való megszüntetésével, illetve beolvasztásával megszűnt a témával való mélyebb foglalkozás is. Így jelenleg tulajdonképpen egyedül a napközi otthon az a nevelési terület, amelynek lehetősége, sőt kötelessége, hogy ezt felkarolja.

Már az első osztályban megtanuljuk az egyéni és csoportos gyalogos közlekedés alapszabályait, amelyeket a séták alkalmával be is gyakorlunk. A témát lineárisan és koncentrikusan bővítve 2. osztályban már a közlekedési eszközökről és táblákról is szó esik, valamint nagy hangsúlyt kap az illetlen is. 3. osztálytól a kerékpáros közlekedés szabályaival is foglalkoznunk kell, s a felső tagozatban már a motoros közlekedésre is elő kell készítenünk tanítványainkat.

Általában az emberek, így a gyerekek sem szeretik, ha tevékenységüket szabályok korlátozzák. A KRESZ pedig ilyen szabályok gyűjteménye. Mit tegyünk, hogy a közlekedési ismereteket a gyerekek vidáman, érdeklődve, játékosan sajátítsák el? Ehhez szeretnék néhány ötletet adni 2. osztályos napközis csoportom egyik foglalkozásának bemutatásával.

#### *Mindenki közlekedik*

*Előzetes feladat:* Járj nyitott szemmel az utcán! A közlekedés megfigyelése; Egy vállalkozó gyerekekből alakult csoport azt a feladatot kapja, hogy készüljön fel egy bármilyen, a közlekedésből ellesett jelenet eljátszására.

*Gyűjtőmunka:* Könyvek, képek, modellek keresése

*Szervezési feladat:* A terem átrendezése, 5 csoport kialakítása;

A szükséges anyagok, eszközök előkészítése;

Lemezjátékos, magnó beállítása;

Szemléltető képek kirakása, a táblai rajz elkészítése;

Könyvek kiállítása, a gyermeklexikonok, a dob és triangulum előkészítése.

#### *A foglalkozás menete:*

- Meséljétek! Ki hogyan érkezett meg ma az iskolába?  
(Mivel a gyerekek elég messziről járnak, majdnem minden – a városban közlekedő – eszköz elhangzik.)
- Melyik az a szó, amely kifejezi, mit csináltunk, cselekedtünk mindannyian, amíg ma ideértünk? (Közlekedtünk.)
- Ki tudná egy mondatban megfogalmazni, mi a közlekedés?  
(Amikor egyik helyről eljutunk a másikra.)
- A mai foglalkozáson felidézünk és tovább bővítjük a közlekedésről tanultakat.
- Feleljetek a táblára írt kérdésekre!  
HOGYAN? Hogyan juthatunk el valahová?  
(Gyalogosan vagy valamilyen eszközzel.)  
HOL? Hol közlekedhetünk, hogy eljussunk célunkhoz?  
(Földön, föld alatt, vízen, víz alatt, levegőben.)  
A válaszokat felírom a kérdések után.
- Nagyon sok közlekedési eszköz képét és modelljét hoztátok el mára. Tartsátok fel ezek közül azt, amellyel szárazföldön közlekedünk! Nevezzük is meg! Most azt, amellyel vízen! Stb. (Andi még prospektust is hozott a békés, tengeri élet megfigyelésére alkalmas tengeraltattjárókról.)
- Versikét, dalt is tanultunk a közlekedési eszközökről.  
Játsszuk el!

Megy a kocsi, fut a kocsi:  
Patkó.dobogás.  
Megy a vonat, fut a vonat:  
Zúgó.robogás.

Vajon hova fut a kocsi?  
Három falun át!  
Vajon hova fut a vonat?  
Völgyön, hegyen át!

(Weöres Sándor: Kocsi és vonat)

Közben lépés, dobogás, két gyereknél dob, illetve triangulum.

Jön a kocsi, most érkezünk,  
Jaj, de nagyon eltévedtünk.  
Derekasan áztunk, fáztunk,  
No, de kicsit elnótáztunk.

Közben lépkedés, két ujjal a ritmus tapsolása. Egy gyermeknél dob, aki a mérőütést, egy másiknál a triangulum, a „tá”-kat adja mellé.

- Felírtam a táblára egy szót: KRESZ. Ki tudja, mit takar, mit jelent? (Két gyermek közben keresi a lexikonból is.)

A megbeszélés után felírom: A közlekedés szabályai

- Miért van rá szükség?

(Segít abban, hogy a közlekedés rendben, balesetmentesen történjék.)

- Nézd a táblai rajzot! (Egy közlekedési csomópont felülnézetből.)

Hogyan nevezzük a közútnak azt a részét, ahol a gyalogosok közlekednek? (Járda.)

Ahol a járművek? (Úttest.)

Mindkét szót felírom a megfelelő helyre.

- Mit tegyek, ha át szeretnék jutni egyik járdáról a másikra?

(Át kell kelnem az úttesten.)

- Hol szabad átkelnem? Mutasd meg a rajzon!

(Csak a sarkon, ott is a legrövidebb úton, a szemközti járdához. Sok helyen „zebra” is segít.)

- Hogyan keljek át?

(Kellő körületekintés után, folyamatosan figyelve.)

- Ki mutatná be ezt nekünk?

(Az egyik szabadon maradt sávot a teremben „kinevezzük” úttestnek, hárman bemutatják az átkelést. Megbeszéljük, hogy a zebra nem jelenti azt, hogy bármikor elindulhatunk, átmehetünk.)

- Mi segíthet még az átkelésnél a nagyobb kereszteződésekben?

(Közlekedési lámpa.)

Bemutatok egy kartonból általam készített lámpát, melynek mozgatható részével minden világitási mód bemutatható. Szó esik arról is, hogy sok helyen külön „gyalogos lámpa” található, amelynek csak szabad (zöld) és tilos (piros) jelzése van. A sárgát itt a villogó zöld jelzi.

- Régebben gyakran előfordult, ma már egyre ritkábban, hogy nem valami, hanem *valaki* segíti a közlekedőket. Ki ő? (Rendőr.)

- Meg tudná-e valaki mutatni, milyen jelzéseket használ a rendőr.bácsi?

(Két gyerek próbálkozik, végül én mutatom meg, majd a táblai rajzon is elmagyarázom.)

- Bár az autót még anyu, apu vezeti, biztosan megfigyelték már, mi segíti a járműveket abban, hogy ne össze-vissza közlekedjenek. (Közlekedési táblák.)

- Milyen táblákat ismertek?

(Modellek és képek alapján megnevezzük a legismertebbeket.)

- Figyelmetekbe ajánlom ezt a könyvet, amit Juditka hozott. Ebben a gyerekek nyelvén vannak leírva azok a legfontosabb szabályok, amikről eddig beszélgettünk.

(Imre István: Közlekedj okosan! Minerva, Budapest, 1981.)

- Csoportokban folytatjuk a munkát.

1. csoport: Erre a nagy kartonra rajzolatok le egy városrészletet, mintha helikopterről néznénk, és tegyék rá a megfelelő közlekedési eszközök kicsinyített másait!
2. csoport: Az előttek lévő közlekedési eszközöket csoportosítsátok minél többféleképpen! Ketten közületek gyűjtsenek össze minél több szót a közlekedéssel kapcsolatban!
3. csoport: Előzetes megbeszélésünk alapján ti felkészülhettek a jelenet előadására. Látom, kellékeket is hoztatok. (Arra a kérdésre, hogy át szabad-e öltözni, és hogy át lehet-e rendezni a csoport székeit, igennel felelek.)
4. csoport: Ti vasúti vagy légi csomópontot készíthettek. Ti is kaptok hozzá egy nagy kartont. Bár-

milyen technikával dolgozhattok. Ti is tegyétek a megfelelő helyre a közlekedési eszközöket!

(Kis tanakodás után a repülőtérről mentek.)

5. csoport: Ti társasjátékokat készítetek. Csak az utat, valamint az induló- és célpontot rajzoltam meg előre nektek. Az lesz a dolgotok, hogy szép, színes közlekedési játék legyen belőle. Elkészítettem segítségül a játékszabályt is. Ezt olvassátok el, mielőtt színezni kezdtek, mert vannak olyan mezők, amelyeken valami különleges történik!

(A nagyon egyszerű szabály a következő:

A játékot 2-6 gyermek játszhatja. Aki a legnagyobbat dobja a kockával, az indulhat elsőnek a Startból. A győztes az lesz, aki először lépi át a Cél-mezőt. (A játék 37 mezős.) Aki a külön megjelölt mezőre lép, jutalmat vagy büntetést kap.

4. Átadtad a helyed a buszon, figyelmességéért 5-öt előre léphetsz.

8. Tolakodtál a leszállásnál, lépj vissza 3 mezőt!

10. Szabályosan mentél át az úton, lépj előre 3 mezőt!

16. Átszaladtál a piros lámpánál! Büntetésed: 5 lépés vissza.

19. Segítettél egy bácsinak átkelni az úttesten. Lépj előre 5 mezőt!

22. Nem néztél körül átkelés előtt, s elütött az autó. Menj vissza a Starthoz!

27. A zöld lámpa villogásakor már nem indultál el. Előre mehetsz 3 mezőt.

31. Kiszaladtál az úttestre a labdad után! Lépj vissza 3 mezőt!

A gyerekek lázasan munkához fognak. Közben általuk gyűjtött, többnyire tréfás, közlekedésről szóló dalokat hallgatunk magnóról és lemezjátszóról. Halász Jutka Álomautó című dalát többen dúdolják, a 100 Fok Celsius Tífi-tífi c. szerzeménye pedig külön öröm számukra, mert nemrég együtt hallhattuk ezt a dalt az együttes koncertjén.

- Kérek mindenkit, foglaljon helyet, és tegye le az eszközöket! Mutakozzanak be a csoportok!

1. csoport: Több kereszteződést, parkolóhelyet alakítottak ki, ügyesen rendezték el a táblákat, autókat, motorokat, buszokat, teherautókat.
2. csoport: Sokféle szempont szerint csoportosították az eszközöket. Pl.: személyszállításra vagy teherszállításra alkalmas; Kétkerekű, négykerekű; állat vagy ember hajtja, vagy motor működteti; sínen vagy sín nélkül közlekedik.  
A szöveggyűjtés a kezdeti megtorpanás után jól sikerült, még felolvasás közben is jut új szó az eszközbe. Elmondják, hogy nem is gondolták, milyen sok szó kapcsolódik a közlekedéshez.
3. csoport: Beöltözött társaikon jót derülnek a gyerekek. Ügyesen fejtik meg pajtásaik játékát. Először egy balesetet látunk, melynek szerencsére személyi sérülte nincs, viszont az összetört autók tulajdonosai kellően szidják egymást. Utána a kereszteződésben járunk, ahol a járda szélén tétován toporog egy idős néni. (Megmosolyogják Dórit a nagymamájától kapott hatalmas kendőben.) Egy figyelmes iskolás észreveszi őt, és segít az átkelésben. Végül buszra szállunk, amelyen néhányan rögtön leülnek, nem törődve azzal, hogy az idősek állva maradnak. Majd jön az ellenőr, és kéri a jegyeket, bérleteket. (Mindenkinél rendben találja.)
4. csoport: Szenzációs-repülőteret készítettek. A leszállópályák, a hangár, az irányítótorony, mind azt mutatja, hogy főleg fiúkból álló csoport érdeklődik a légi közlekedés iránt, és szívesen ki is próbálná azt.
5. csoport: Még nem készültek el. A mezők ugyan ki vannak színezve, de a térkitöltés, a díszítés, magyarázó rajzok még nincsenek egészen készen.

A csoportok munkáját értékeljük, de ezzel csak abbahagyjuk, és nem befejezzük tevékenységünket. Megígérem, hogy szabadfoglalkozáson folytathatják majd, s az elkövetkezendő napokban is sok érdekes dologgal foglalkozunk még a témával kapcsolatban. Végül elcsomagolunk, s rendbetesszük a termünket.

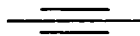
S hogy mi minden töltheti ki további délutánjainkat?

Íme néhány ötlet:

- Magnóra vesszük az utca, a különböző közlekedési eszközök hangját, zörejeit. A gyerekeknek ki kell találniuk, mit rögzítettünk.
- Film, diafilm megtekintése.
- Közlekedési eszközök készítése hajtogatással; modellkészítés.
- Közlekedési plakát készítése szabadon választott méretben és technikával.
- Ezt láttam, ezt tapasztaltam; Szituációs játékok.
- Rendőr bácsi meghívása.

- Mésél a múlt: A közlekedési eszközök fejlődésének érdekes, sokszor tragikus fel-  
találói sorsokat is magában rejtő története.
- Hogyan közlekedünk 100 év múlva? Tervezés; fantáziarajz.
- Gyakorlás természetes környezetben: Minden adódó helyen és alkalommal a min-  
dennapok valóságában való gyakorlás, a tanultak elmélyítése.

Ha a gyerekek játékosan, sokféleképpen, de kellő komolysággal, alaposan ismerked-  
nek meg a közlekedés tudnivalóival, akkor a látottak, hallottak interiorizálódnak, és  
bizhatunk abban, hogy egyedül is megállják a helyüket, s szabályosan, balesetmentesen  
közlekednek majd.



## *Tisztelt Előfizetőinkhez!*

Mindenképpen bízunk abban, hogy továbbra is töretlen támogatói, elő-  
fizetői maradnak lapunknak. Ennek reményében kérjük tisztelettel minden ked-  
ves Előfizetőnket, hogy *az 1993. évi előfizetési díjat, azaz 200 forintot az alábbi*  
*számlára befizetni szíveskedjék:* OTP körzeti fiókja, Szeged, Aradi vértanúk tere,  
289-98008-666. sz., jóváírandó a Módszertani Közlemények 393. sz. számlájára.  
Köszönjük.

Azt is hálás köszönettel vennénk Iskolaigazgatóinktól, Tanárkollégáinktól,  
Munkatársainktól és kedves Olvasóinktól, ha *újabb előfizetőket is toboroznának.*  
Ez folyóiratunk folyamatos megjelenése, életben maradása szempontjából rend-  
kívül fontos lenne! Minden ebbéli fáradozásukat előre is köszöni a

**MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK SZERKESZTŐSÉGE  
ÉS KIADÓHIVATALA**

KOMÁROMI ISTVÁN

BGYTF 1. Sz. Gyakorló Általános Iskolája

Nyíregyháza

## Videofilmek felhasználási lehetőségei egy földrajzóra különböző mozzanataiban

A tanulók valóság-hű képzet- és fogalomalkotásában, a jelenségek, folyamatok és törvényszerűségek megismerésében és megértésében a legfontosabb szerepe a közvetlen tapasztalatnak van. Erre azonban a földrajz tanításának folyamatában, az egyes témák feldolgozásakor csak kisebb mértékben – pl. lakóhelyünk földrajza, spontán tapasztalatszerzés a természetben, irányított megfigyelések tanulmányi sétán, kiránduláson stb. – van lehetőségünk. A megfigyelések lehetőségét ezért nagyobb részben a különböző szemléltetőeszközökkel kell biztosítanunk.

A földrajz tanításban igen sokféle – hagyományos és új – szemléltetőeszköz és -módszer áll rendelkezésünkre. Ezek felhasználását, alkalmazását elsősorban a tanulók életkori sajátosságai, a tananyag tartalma és a szaktanár módszertani kultúráltsága határozza meg. E széles skálájú eszköztárból emeljük most ki a *videofilm*et, mely napjainkban válik az egyik legfontosabb, sokoldalú ismerethordozóvá a földrajz tanításában is. Az alábbiakban ennek *felhasználási lehetőségeit*, a különböző oktatási feladatok megoldásában betöltött szerepét elemzem egy konkrét téma (Működő és kialudt vulkánok Európában) feldolgozása során. (Ezzel természetesen nem e szemléltetőeszköz kizárólagosságát akarom sugallni, más eszközök és módszer háttérbe szorítását szorgalmazni, csupán egy napjainkban elterjedő új és korszerű módszer alkalmazásának módozatait kívánom gyakorlati példákkal igazolni, a valóság-hű képzet- és fogalomalkotásban betöltött szerepét érzékeltetni.)

Célszerűnek látszik először röviden összefoglalni, hogy miért tekinthetjük a videofilmes szemléltetést korszerűnek, miben rejlenek *alkalmazásának előnyei*:

– A közvetett szemléltetés lehetőségei közül a *legvalóságibb*, mert a földrajzi tényeket, jelenségeket, folyamatokat dinamikusan, mozgásban, változásban, összefüggéseiben és eseményszerűen mutatja be.

– A jó minőségű, színes felvételek *fejlesztik az esztétikai érzéket*.

– A természetben, társadalomban zajló *jelenségeket, folyamatokat bármikor rögzíthetjük*, a felvételeket *tárolhatjuk, lejátszhatjuk*. Szükség esetén *ismételhetjük, megszakíthatjuk és visszajátszhatjuk* azokat. *Egy-egy fontos mozzanat* kimerevíthető, *állóképként is vethető* és *trükkfelvételek* is készíthetők.

– A képmagnetofon *könnyen kezelhető*, az óra bármely mozzanatában alkalmazható.

– *Más eszközökkel és módszerekkel* – pl. diapozitívek, írásvetítő-transzparens, dom-bormodell stb. – jól kombinálható.

Napjainkban már igen sokféle forrásból szerezhetjük be a földrajzi témájú videofilmeket. Népszerűek – bár nem olcsók – a *TELEVIDEO Kiadó* által forgalmazott filmek. Viszont, ha megfelelő felszereléssel rendelkezünk, akkor saját magunk is rögzíthetünk ilyen filmeket a televízió műsoraiból. Jó lehetőséget kínál erre a *Delta*, *Tá-*

*jak, városok, emberek, a Panoráma, az Új Világ* és nem utolsósorban a televízió *Ismeretterjesztő Műsorok Szerkesztőségének* filmjei, filmsorozatai. Az utóbbi időben vetítették közül kiemelhetjük a *Bolygónk a Föld, az Egyetlen Föld* és az *Évmilliók emlékei* c. filmsorozatokat. Ezekon kívül természetesen számos útifilm, természetfilmet is igen gyakran láthatunk a különböző csatornákon.

Az általam feldolgozott témához úgy válogattam össze a felhasználható videofilmet, hogy tükrözze a fentebb vázolt válogatási lehetőségeket, illetve ezeknek egy lehetséges megoldását.

Ezek a következők:

- *A vulkáni működés* (Földrajz I. Televideo sorozat. Szerkesztette: Földi Etelka)
- *Az anyag körforgása I-III.* (Televideo sorozat II. rész: *Levegő, tenger, kőzet.* Szerkesztette: Balogh Lászlóné dr.)
- *Stromboli* (Német természetfilm. Rendezte: Franz Lazi és Heinz Matthey)
- *Egyetlen Föld* (Japán ismeretterjesztő filmsorozat II. rész: *A nagy hasadék.* Rendezte: Shiro Thakenaka)
- *Évmilliók emlékei* (Magyar ismeretterjesztő filmsorozat VII. rész: *Tűzhányók a sziget-tenger partján.* Írta és szerkesztette: Dr. Juhász Árpád)

Az így összeválogatott videofilmeket, illetve ezek egyes részleteit a következő *didaktikai feladatok* megvalósításánál használtam fel:

- az egyéni ellenőrzés-értékelés mozzanatában,
- a kiemelt motiválás során,
- az ismeretszerzés fázisaiban,
- a rögzítés és összefoglalás alkalmával.

A feldolgozott tananyag a *Működő és kialakult vulkánok Európában* címet viseli. (Dr. Hajdú Lajos: Földrajzi alapismeretek. Általános iskola 5. osztály. Debrecen, 1991. Hajdú-Bihar Megyei Pedagógiai Intézet. 25-26. o.) Az alternatív tankönyv alapján két éve újra külön tanítjuk a földrajzot az 5. osztályban. A korosztály életkori sajátosságai és a választott téma tartalma fokozottan igényli a szemléltetést, így az anyag egészének feldolgozása a videofilmnél természetesen bővebb eszköz- és módszerkombinációt igényel. A továbbiakban csak a videofilm alkalmazási lehetőségeiről szólok részletesebben.

Az *egyéni ellenőrzés-értékelést* – a rövid bevezető topográfiai gyakorlatok után – az óra első harmadába terveztem. Két tanuló ad számot tudásáról. Közülük az egyik diák feladata az, hogy a vulkáni működést kiváltó okokról és a működés folyamatáról beszéljen egy *trükkfilmrészlet* alapján. Itt kerül először alkalmazásra az órán a videofilm. *A vulkáni működés* című filmnek azon részénél állítottam be a képmagnetofont, amikor trükkfilm segítségével – és a narrátor magyarázó szövegével – követhetjük nyomon az óceáni lemez alábukását egy kontinentális lemez alá, majd az óceáni lemez szelektív megolvadását, az olvadt, vízgőzben dús olvadáknanyag felszín felé nyomulását, a kéreg törésein keresztül pedig az izzó magma felszínre kerülését, a vulkáni kitörést szemléltethetjük. Természetesen a felelet közben a filmrészletet a hanganyag nélkül vetitem, a narrátor ezúttal a tanuló lesz. (Ez természetesen csak akkor kívánható el a gyerektől, ha a filmet korábban már látta.) Szükség esetén – pl. az óceáni lemez olvadási mélységbe jutásakor, vagy az izzó kőzetanyag magmakamrába kerülésekor – ahol esetleg bővebb magyarázatot várunk, meg is állíthatjuk a filmet, és e mozzanatot állóképként vetíthetjük. Az alig néhány perces videofilm segítségével az alkalmazóképes tudást ellenőrizzük. Ez azért is fontos, mert elég gyakori eset, hogy verbálisan a tanulók szépen, szabatosan, összefüggően el tudják mondani feleletüket, de amikor egy jelenség, folya-



mat mozzanatait összefüggően, lefolyásában meg is kell mutatni, illetve mutatva magyarázni, akkor ez már nehezebben megy. A videofilm ilyen jellegű alkalmazásával lehetővé válik ennek gyakorlása is. (A másik tanuló – miközben társa a filmrészletet elemzi – egy vulkán ábrázoló dombormodellt vehet a kezébe, és a vulkán részeiről, felépítéséről fog beszélni, miután a tanuló társa befejezte a feladatát.)

A következő mozzanat a *kiemelt motiválás*, ahol ismét alkalmazhatjuk a videofilmes szemléltetést. Példánkban az előző téma – *Vulkánok, vulkáni kőzetek* – feldolgozásakor érdeklődő tanulói kérdés hangzott el. Ez körülbelül így szólt: Vajon milyen közel merészkedhet az ember, és egyáltalán megpróbálta-e már valaki egy kitörni készülő vulkán közvetlen közeli megfigyelését? Én a bővebb választ izgalmas képsorok vetítésével a következő órára ígértem diákjaimnak. A kérdés felelevenítésével és a válasz mellé a *Stromboli* c. filmből levetített lélegzetelállító képsorokkal oldottam meg a tanulók érdeklődésének felkeltését. A beállított filmrészleten egy merész geológus (Wolfgang Müller) szó szerint a vulkán kráterének peremén – életveszélyes helyzetben – figyelte és fotózta a Stromboli kitörését, a kisebb-nagyobb izzó kőzetdarabok, lapillik lezúdulását a vulkáni hegy oldalán a tengerbe. (Az óra folyamán a filmből még számos érdekes részletet is vetíthetünk, mert a fenti megoldáshoz a közel háromnegyed órás természetfilmnek mindössze csak néhány percét használtam fel.)

Az *ismeretszerzés* folyamatában szintén többször alkalmazhatjuk a videofilmes szemléltetést. Én a következő tartalmi-logikai részeknél terveztem ezt:

- Vulkanizmus, vulkánok Földünk felszínén
- Működő vulkánok Európában
- Kialudt vulkánok Magyarországon.

Az első logikai részben azt beszéltük meg, hogy Földünk felszínén, a kontinensek mely részein és milyen geológiai folyamatokhoz kapcsolódóan találjuk a legtöbb vulkánt. Közös munkával – és természetesen más eszközök és módszerek alkalmazásával – eljutottunk oda, kiemeltük, hogy Földünk szilárd kérgét több nagyobb és számos kisebb lemezdarab alkotja, melyek lassan mozognak. Így például egy óceánt és egy kontinenst magán hordó lemez találkozásakor alábukás és más jelenségekkel együtt vulkanizmus is lejátszódik. A legtöbb vulkán éppen ilyen helyeken fordul elő. Ezt illusztrálhatjuk videofilm segítségével. Fölhasználhatjuk *Az anyag körforgása I–III.* videofilm *II. részé* nek ide vonatkozó képsorait, de hasonló felvételeken mutatja be ugyanezt a *Földrajz I. Vulkáni működés* c. filmje is.

A második logikai részben foglalkoztunk a kontinensünk déli részén található vulkánokkal (Vezúv, Etna, Stromboli, Santorin) és az izlandi vulkanizmussal. A különböző eszközökkel és módszerekkel (diapozitív, tankönyv, útikönyv, tanulói élmények, atlasz, térkép) színesített feldolgozás e résznél is lehetővé tette a videofilm alkalmazását. Én kétszer – a Strombolinál és az izlandi vulkánossággal kapcsolatban – láttam lehetőséget erre. Az ismertebb Vezúvról és Etnáról ugyanis számos szép diapozitív is rendelkezésünkre áll, a Stromboliról viszont működése közben tudtam érdekes, érdeklődéskeltő filmrészletet – a kiemelt motiválás során már vetített filmből – előkészíteni, csakúgy, mint a tőlünk távoli Izland szigetéről. Végül – idő hiányában – csak az utóbbiról nézhetek a gyerekek egy érdekes filmrészletet az *Egyetlen Föld* sorozatnak *A nagy hasadék* c. epizódjából. Azt a részletet választottam ki, amelyben először Izlandról mint a jég országáról láthatunk képeket, majd egy 1984-es vulkáni kitörés mozzanatait figyelhettük meg szép felvételen. Az izlandi hasadék vulkanizmusról a képek mellett más számos érdekességet is megtudhatunk egy geológus professzor (Sigvaldson) beszámolójából, aki szemtanúja volt az eseményeknek.

Az ismeretszerzés harmadik részében a már kialakult magyarországi vulkánokról beszélgettünk. Bár – mint Európa számos más helyén is – nem aktív tűzhányókról van szó, mégis kiegészítettem e részt a földtörténet harmadidőszaka (miocén) történéseinek felelevenítésével. Dr. Juhász Árpád Évmilliók emlékei (Gondolat, Budapest, 1987. 89. o.) című könyvének egy érdekes részlete mellett itt is terveztem videofilmes szemléltetést, mert ugyancsak a szerző által írt és szerkesztett *Évmilliók emlékei* c. filmsorozat VII. epizódjából ennek nagyon szép képi illusztrációját is bemutathattam tanulóimnak.

Az óra végén – az óraközi rögzítés és részösszefoglalások mértékétől függően – összefoglaljuk, rendszerezzük az órán feldolgozott földrajzi ismeretek lényeges fogalmait, összefüggéseit és folyamatait. Ezek például: a vulkáni működés okai, a működés mozzanatai és következményei, a már nem aktív vulkánok mai felszíni képe és lepusztulásuk folyamata stb. Utóbbinál szintén alkalmazhatunk videofilmet. Nyilván az órai feldolgozás során kell elsősorban bemutatni (diapozitívvel, homokasztali kísérlettel stb.), hogy például a Zempléni-hegység egykoron működő vulkáni kúpjai ma mennyire hasonlítanak, illetve térnek el és miért az eredeti vulkáni formától. Az óra hangulatos zárásaként levetíthetjük az *Évmilliók emlékei* c. filmsorozat VII. epizódjából a zempléni Sátor-hegyekről készült képsort. A mindössze néhány másodperc alatt légifelvételek segítségével rögzíthetik a tanulók a régmúlt vulkáni kúpok mai formáinak jellegzetes képeit.

A fenti óraleírás alapján úgy tűnhet, hogy talán túlságosan is nagy hangsúlyt kap az órán a videofilm használata. Ha azonban figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a felhasznált részletek mindössze néhány percet vesznek igénybe (tehát nem többet, mint bármely más szemléltetőeszköz az órán), hatékonyságuk viszont – a korábban felsorolt előnyök miatt – lényegesen nagyobb más eszközökénél, mindenképpen kár lenne mellőzni ezt a szemléltetőeszközt.

---

---

## SZERZŐINK, MUNKATÁRSAINK FIGYELMÉBE!

Tisztelettel kérjük szerzőinket, hogy kéziratukat a *szerkesztőség címére küldjék: 6701 Szeged, Boldogasszony sugárút 6.* A borítékra írják rá, hogy *kézirat*. Csak gépelt, 10–12 lapnál nem nagyobb terjedelmű kéziratokat fogadunk el. A kézirat első és második példányát kérjük, *kettes sortávolsággal gépelt* formában, *normál géppapíron*, a gépelési hibák *gondos kijavításával*, a felhasznált szakirodalom pontos feltüntetésével (*szerző, cím, hely, kiadó, lapszám, rövidítve: l.*).

*Külön lapra* kérnénk fölírni *irányítószámot, lakcímüket, munkabélyüket és személyi számukat*, mert enélkül tiszteletdíjat nem utalhatunk ki.

Felhívjuk egyúttal szerzőink figyelmét arra is, hogy *másodközlésre nem vállalkozunk*, hozzánk küldött írásaikat más folyóiratokban nem publikálhatják, de az újraközlés jogát is fenntartjuk. Szerkesztőségünknel is érvényes az az általános gyakorlat, hogy *kéziratot nem őrzünk meg, és nem is küldünk vissza.*

*A szerkesztőség*

DR. OLÁH JÁNOS

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola  
Szeged

## Don Bosco pedagógiai nézetei

Néhány hónappal ezelőtt rövid hírben olvashattunk arról, hogy Bosco-iskolát alapítottak Magyarországon. Don Bosco neve az átlag olvasó számára ismeretlen, holott jelentős hatást gyakorolt hazánkra is, főleg századunk első felében.

A Pedagógiai Lexikon I. kötetéből megtudhatjuk, hogy Bosco, Don Giovanni (1815–1888): olasz katolikus pap, a szaléziánus szerzetesrend megalapítója. Az 1855-ben alapított rendet 1874-ben IX. Pius pápa erősítette meg. A rend elsősorban az elhagyott fiúgyermek gondozásával foglalkozott. Jelenleg több mint 250 nevelőintézetet tartanak fenn. Hazánkban a rend 1900-tól 1948-ig működött. Bosco az elsők között ismerte fel a kialakuló ipari proletariátus gyermekeinek pedagógiai elhanyagoltságát. 1846-ban Torino mellett kb. 700 fős gyermektelepet szervezett. Vallásos nevelési eszközökkel a gyermek önismeretét kívánta kifejleszteni, hogy ezen keresztül önuralommal rendelkezzen, és így tegyen szert erkölcsi szabadságra. Az úgynevezett oratóriumokkal a negatív hatásoktól kívánta megóvni a gyermekeket a vallási kötelességek gyakorlása útján és megfelelő szórakozásokkal.

A két világháború között megjelent Magyar Pedagógiai Lexikonból újabb adatokat tudhat meg az érdeklődő olvasó. Don Giovanni Bosco és az általa alapított Szalézi Szent Ferencről nevezett szaléziánusok rendje már Foerster és Lombroso elismerését is kivívta. A rendet több folyóirat is népszerűsítette a „Bolletino Salesiano” (Szalézi Értesítő), az „Amico della gioventu” (Ifjúság barátja) stb. Magyarországon a rend 1913-ban telepedett meg Csernoch hercegprímás támogatásával. A rend 1926-ig a német-osztrák rendtartományba tartozott, 1926-tól a Szent István magyar király neve és pártfogása alatt önálló magyar tartománnyá szerveződött. 1945 előtt a következő helyeken voltak házaik: Péli-földszentkereszt papképzéssel, itt adták ki a Szentkereszt Visszhangot; Nyergesújfalu magánjellegű gimnáziummal; Budapest árva fiúk otthona; Rákospalota javítóintézet, itt adták ki a Clarisseumot és a Szalézi értesítőt (20 ezer példányban); Újpest napközi fiúotthon; Visegrád javítóintézet.

Don Bosco életét és munkásságát tanulmányozhatjuk Anton Birkbauer: „Don Bosco (Élet az ifjúságért)” című munkából, mely Bécsben jelent meg magyar nyelven 1988-ban az osztrák szaléziánusok gondozásában. A könyv Bosco Szent János halálának 100. évfordulójára jelent meg. A szerző bőségesen idéz Don Bosco írásából, így első kézből kapunk tudósítást a nagy nevelő belső világáról, elveiről, küzdelmeiről.

Az 1945 utáni Pedagógiai Lexikon Don Boscovál kapcsolatban Mester János (1879–1954) kutatásaira is felhívja a figyelmet, aki több munkájában foglalkozott a nagy olasz nevelővel.

Nagyon tanulságos a mának Mester János könyve, mely 1936-ban jelent meg: „Bosco Szent János nevelői rendszere.” A könyv bevezetőjéből megtudhatjuk, hogy Mester János nem szakadt el a háború után Romániához került szülőföldjétől. Az aradi „Vasárnap” kiadóhivatala figyelmesen összegyűjtötte a folyóirat hasábjain Bosco Szent János nevelői módszereiről írott cikkeket és 300 db különlenyomattal lepte meg Mester Jánost. 1936 januárjában a szerzőnek módjában állt meglátogatni a szaléziánusok turini anyaházát. Bosco Szent János alapította a szaléziánusok rendjét. A kongregáció 1874-ben

1855

nyerte el a pápai jóváhagyást. A lányok nevelésére 1872-ben alapította a Segítő Szűz Mária Társulatot.

Mester János szerencsés volt, hiszen a rend pedagógiai nézeteit Bosco tanítványától ismerhette meg részletesen. Don Frascie Bertalan (szül.: 1861) az összes szalézi intézet legfőbb tanulmányi igazgatója volt. Tizenhét évig ismerte a rendalapítót, öt évig gyónt nála, és csak a Szent halála után mint középiskolai tanár lépett a rendbe. Vonzotta a Don Bosco féle vidám, derűs iskola és az intézetben virágzó lelki élet. A vele való beszélgetés, s a kéziratban lévő előadásai alapján sikerült vázolni Mesternek Don Bosco didaktikáját.

1935-ben a rendnek 11 075 tagja volt, akik a világon 1 145 392 növendékkel foglalkoztak. Foglalkozási területük 754 rendház és 257 plébánia, 73 misszionárius centrum, 40 kivándorlókat gondozó intézet (28 Olaszországban). Az adatokat Don Musa a központi anyaház igazgatója bocsátotta Mester János rendelkezésére.

Don Bosco 1815-ben született, 1888-ban halt meg. XI. Pius pápa 1929-ben boldoggá, 1934-ben szentté avatta. 100-nál több történeti, tudományos és népszerű művet írt. Nevelői célját a következőképpen foglalhatjuk össze: neveljünk jó polgárokat a hazának, Isten kegyelmében élő híveket az Egyháznak és ezáltal boldog lakókat a mennyországnak.

Don Bosco módszerében a sokféle és nagyrészt csak aforizmákba foglalt eszközök rendszerének megismertetése végett célszerű „A szalézi szabályzata” elé nyomtatott rövid összefoglalást megismerni, mely 1867-ben jelent meg a következő címmel: „Miben áll a megelőző módszer? Miért kell nagyrabecsülni? Gyakorlati alkalmazása és előnyei.”

Egy rövid idézet is jól érzékelteti a szabályzat szellemét: „A megtorló módszer megakadályozhat valamely rendellenességet, de nehezen javítja meg a tettet... A megelőző módszer szerint oly módon kap figyelemztetést a növendék, hogy a nevelő mindenkor a szív nyelvéen beszélhet vele akár a nevelés idején, akár azután.”

Mester János így foglalta össze Don Bosco nevelői eljárását:

#### A) Negatív nevelés a megelőzés módszere

Don Bosco módszere a Rousseau-féle negatív nevelés jó oldalának felel meg. Csak külsőleg emlékeztet a filantrópizmusra. Rousseau és hívei a pedagógiai naturalizmus, Don Bosco a neveléstani supernaturalizmus híve. Amaz azért enged szabadságot a gyermeknek, mert meggyőződése szerint az eredetileg jó és romlatlan természet csak úgy tud a maga erényeiben zavartalanul kibontakozni. A szaléziánus nevelő azonban azért kerüli a kényszert, mert tudja, hogy Jézust csak szabadon lehet követni. Don Bosco szerint a megelőző módszer lényege: nevelés az önnevelésre.

A szaléziánus felügyelet állandó ugyan, de sohasem terhes, nem kicsinyes. Bosco a következőket mondta: „Jegyezték meg magatoknak, hogy a gyermekek inkább élnékségből, semmint rosszaságból vétének; inkább azért, mert nincsenek jó felügyelet alatt, semmint gonoszságból. Velük kell lennünk, részt kell vennünk játékaikban, nyitott szemmel kell vigyáznunk rájuk (anélkül azonban, hogy észrevétténnk)...”,

#### B) Pozitív nevelés

I. Ésszerű neveléssel nemes gondolkodásmódot, biztos életfelfogást gyökereztet meg az elmékben.

II. Nemes jellemet, tisztult érzelem- és akaratvilágot nevel bizalomra, szeretetre támaszkodva.

III. Fontosnak tartja a buzgó, vallásos életet.

Don Bosco szerint nagyon kívánatos, hogy az apró gyermek jó példát lásson a felnőttektől. Igazat ad Napóleonnak abban, hogy a leghatásosabb szónoki alakzat az ismétlés. Az ifjúságnak mindent százszor el kell magyarázni, és még akkor se elég. Határossá úgy válik az elv, ha türelmes, újszerű és meglepő formákat ölt. Fontos didaktikai gondolata Don Boscónak: „Ne kívánjatok a növendékektől többet, mint amennyit elbírnak és adhatnak. Mivel a hosszú lére eresztett és túlságosan mély magyarázatokat nem értik, azért a magyarázatok legyenek egyszerűek.

Don Bosco tapasztalatokban gazdag életének tanulságát szövi abba a 14 pontba, amit rendtársulatának tanítói számára előírt.

1. A tanító első kötelessége, hogy pontosan jelenjék meg az osztályban.
2. Gondosan készítsék elő az anyagot, amit elő fognak adni.
3. Ne legyenek se részrehajlók, se ingerültek.
4. Az osztályban a leggyengébbekkel törődjenek legtöbbit, buzdítsák őket, de ne alázzanak meg soha senkit se.
5. Tanúsítsanak megbecsülést és szeretetet minden növendékkel, de különösen a nehezebb felfogásúakkal szemben.
6. Büntetésből soha senkit el ne távolítsanak az osztályból.
7. Nagyjelentőségű ügyeket bizzák a tanulmányi tanácsosra vagy az igazgatóra.
8. Ajánlja a füzetek csinosságát, az írás szabályosságát.
9. Havonta dolgozatokat kell íratni.
10. Tartsa olyan rendben az osztályát, hogy mindenkinek mindennap bemutathassa.
11. Óvja az ifjúságot a rossz könyvek olvasásától.
12. A jó könyvekből erkölcsi következtetéseket kell levonni.
13. Ünnepek előtt néhány buzdító szót kell mondani.
14. Minden héten egyszer tartsanak előadást valamely keresztény szerző latin szövegéről.

Tanulságos Don Bosco 1883-ban a rendtagokhoz írott körlevele, melynek fő elvei a következők.

1. Sohasem büntessetek addig, amíg minden más nevelői eszközt nem alkalmaztatok.
2. Válasszátok meg a büntetésre a kedvező pillanatot. Ne büntessetek azonnal a tett után, mert a növendéknek időt kell engedni a meggondolásra, magábaszállásra, belső javulásra. Viszont a tanítónak is szükséges a várakozás, mert a gyermek érzi, hogy csak a tárgyilagos észnek van joga büntetni, nem pedig az indulatnak.
3. Az indulatnak még a látszatát is el kell kerülni.
4. Adjátok meg a hibázónak a reményt arra, hogy teljes bocsánatot nyerhessen, és ezért a büntetés mellé adjatok egy kis biztatást.
5. Don Bosco fontosnak tartotta a jutalmazást.

Nagyon lényeges az egyéni bánásmód, s evégből a növendékek megismerése. A megismerést viszont a típusokba foglalás segíti elő. Négyféle típust alkotott: a tanulók lehetnek jók, rendesek, nehezen kezelhetők és határozottan rosszak. Minden tanárnak és nevelőnek szigorú kötelessége azoknak az utaknak és módoknak a tanulmányozása, melyekkel ezeket a különböző természeteket meg lehet ismerni, összeegyeztetni és jót tenni anélkül, hogy egyik ártalmára legyen a másiknak.

Don Bosco leggyakoribb buzdításai közé tartozott: Légy vidám! (Sta allegro!)

Végezetül Mester János elmondja véleményét Bosco Szent János rendszerének értékéről és jelentőségéről. Megállapította, hogy a híres Port Royal-féle „kisiskolák” követői, az olasz janzenisták törekedtek ugyan arra, hogy a szülői ház szellemét varázsolják intézeteikbe, de minden ünnepséget, eleven, zajos játékot száműztek házaikból. A versengésnek még a látszatát is kerülték. Tipikus janzenista gondolkodásmód Mester János szerint: „Ha gyermekeink egyikében valamilyen jó tulajdonságot találtam, már aggódva intetek előljáróim, hogy meg ne említsem előtte, hanem szigorúan titokban tartsam, mert a gyermek elbizza magát.”

A janzenista pesszimizmussal mereven szembehelyezkedik a Rousseau-féle túlzó optimizmus: „Ha a természetes embert akarjuk fölnevelni, akkor ki kell ragadnunk a családból és kultúrából.”

Don Bosco tapasztalatból tudta, hogy nincs igaza a janzenistáknak, de belátta azt is, hogy nem angyalok a gyermekek.

Mester János szerint nyugodtan állíthatjuk, hogy Agazziékat és Montessorit megelőzve küzdött a gyermek felszabadításáért. Rámutatott arra, hogy Don Bosco megállapítása alapján a növendéknek minden tanulásában, minden igyekezetében önnevelésével az objektív igazságot és jóságot kell elérnie. Az egyéni nevelést és nemzeti művelődést bele kell helyezni az örök értékek történeti hullámvázába és a szociális megújulásba.

Az emberiség kultúrkincse számunkra nemzeti alakban hozzáférhető. Don Bosco sem egyetemes embert akart nevelni, hanem először is olasz keresztény embert, és csak később mutatta meg, hogyan lehet a kereszténység egyetemes eszményét több világrész sajátos talajában meggyökeresíteni. A fentiekből látható, hogy Don Bosco az egyetemes neveléstörténet egyik kiemelkedő alakja, akinek munkásságát, célkitűzéseit Magyarországon is sokan tanulmányozták. Gondolatai a ma pedagógusának is utat, példát mutatnak. A cikk szerzője egyben ismételten felhívja a figyelmet a Don Boscóval foglalkozó Mester János volt szegedi professzor munkásságára is.

#### FORRÁSOK, IRODALOM

- [1] Magyar Pedagógiai Lexikon. A Magyar Pedagógiai Társaság megbízásából Finánczy Ernő és Kornis Gyula közreműködésével szerkesztette Kemény Ferenc. Révai Irodalmi Intézet kiadása 249–250. l.
- [2] Pedagógiai Lexikon. Főszerkesztő: Nagy Sándor I. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest. 1976. 177. l.
- [3] Anton Birklbauer: Don Bosco (Élet az ifjúságért) Bécs, 1988.
- [4] Berecz Sándor: Isten barátai. Novi Sad, 1989. 16. l. (Szalézi Szent Ferenc rövid élete)
- [5] Mester János: Bosco Szent János nevelői rendszere Budapest, 1936. Korda Rt. bizománya.
- [6] Mester János: Az olasz nevelés a XIX. és XX. században Budapest, 1936. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. 361–300. l.
- [7] Oláh János: Mester János és az olasz pedagógia. Módszertani közlemények. 1990/3 181–186. l.

T. KISS TAMÁS  
Tanítóképző Főiskola  
Jászberény

## Karácsony Sándor pedagógiai nézeteiről néhány idézet tükrében

A nevelés ténye azért vált számomra problematikusá, mert minduntalan meg kellett győződnöm viszonylagos meddő voltáról.

Egyetlen okot ismerhettem el igazi okának, csak azt, hogy minden ember, tehát a növendék is, autonóm lény, s a maga egyéniségében nevelhetetlen, a nevelés pedig legtöbbször éppen erre a zárt, hozzáférhetetlen egyéniségre szeretne és szokott irányulni.

Ha nem sikerülhet a nevelés, miért sikerül mégis?

Indirekt kell, hogy legyen a hatás, mert nem lehet direkt. Az egyén autonóm... Arra kellett haladnom megoldást keresően, azon az egy szálón, amely eddig adódott, hogy az egyéni lélek „társas” funkciói olyan erőik, amelyek az autonómia körén belül képesek feldolgozni a kívülről, a „másik ember”-től jövő hatásokat az egyén számára. Ez a szál vezetett arra a feltevésre, hogy az egyén autonóm és csak „társas” funkcióin keresztül nevelhető.

Ez a „társas”-lélek nem téveszthető össze a tömegelekkel.

Az egyéni lélek ez, de nem önmagában véve és önmagára nézve, hanem a másik ember felé fordultában.

Vannak életérzések, érzelmek, gondolatok, szándékok, amelyek nem volnának, vagy mások volnának, ha nem élne az emberrel egy közösségben a „másik ember”. Éhségérzete volna akkor is, tulajdonérzete nem volna. Örömelezete volna, műélvezete nem. Képzetei volnának, nyelve nem. Tervei, szándékai, cselekedetei nem irányulhatván másik emberre, társadalmi gesztói nem volnának. Lehetne hite, de nem lehetne vallása.

... lelki tartalom közlésével nevelni nem lehet.

Aki sok képtárat végignézett, kaphatott nevelő hatást, de csak azért, mert forma és tartalom elválaszthatatlanok egymástól, s a műalkotásokban mindegyik jelenvaló szimbólum lépten-nyomon társas lelki funkciót váltott ki a tartalommal jóltartott lélekből.

Nyelvi tartalommal sem lehet nevelni.

A nyelv is csak mint forma, mint erő, mint erőhatás nevel. Azt jelenti ez, hogy a társas lélek ér-

telmi vonatkozásban csak abban az esetben nevelődhetik, ha a nevelő és növendék társas érintkezésében „nyelv”, élő nyelv támad. A nevelő és növendék beszélnek.

Nem lehetséges tartalmi nevelés.

A nyelvi tartalom is legfeljebb csak indirekte nevel.

Akkor tehát illuzórikus minden olyan az értelemre irányuló nevelő ráhatás, mely a kultúrát mint tartalmat akarja a növendék autonóm egyéni lelki kincstárába felhalmozni és elraktározni.

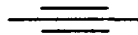
A helyzet nem ilyen vigasztalan... Ha – mondjuk – a nevelő magáért az „olvasmányért” elrecitál egy szép költeményt, a nyelvi viszony ott is beáll, csak éppen nem a nevelő és növendék, hanem a költő és az olvasóközönsséggé változott növendékek között... Attól kezdve – legtöbbször függetlenül iskolától, nevelőktől – a növendék elkezd olvasni, és megmenekül.

A nevelés aktusa... mindig beáll, valahányszor az egyik ember társas lelki funkció közben nemcsak egyszerűen a maga részét veszi ki a közös lelki munkából, hanem odaad magából valamit, s a másik ember is, miközben a maga szerepét végzi, egyúttal el is vesz valamit, nyer, kap valamit (azt, amit az egyik ember odaadott, elvesztett, átengedett).

ABBAN A PILLANATBAN. MIKOR A PROFESSZOR FÖLÉNYE, VAGYIS ODAADÓ EREJE MEGSZÜNT, VAGY FÖLÖSLEGESSÉ VÁLT, AMELY PILLANATBAN TEHÁT KÖZÖTTÜNK A VISZONY PUSZTÁN MUNKATÁRSI LETT... véget ér a tanítvány nevelése!

A nevelő aktus akkor fejeződik be, mikor a növendéknek ahhoz, hogy újat közölhessen, már nincs szüksége a nevelő „odaadására”, csak akkora mértékben van szüksége a nevelőre, amekkora mértékben az „egyik ember” mindig igényli a „másik embert” társas lelki munkaközösségben is, kultúrmunkaközösségben is, egyáltalán mindenféle munkaközösségben.

(Karácsony Sándor: Magyar nyelvtan társas-lélektani alapon, Exodus Kiadás, Bp. 1938.)



DR. SCHEIBERT FERENC – FEST ATTILA

Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskola  
Debrecen–Szarvas

## Debreceniek és szarvasiak együtt a környezeti nevelésért

A Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskola és gyakorló iskolái 1992. május 25-től június 11-ig és szeptember 7-től október 2-ig tartó időszakokban 8 erdei iskolai turnust szerveztek a főiskola szarvasi Vízi-telepén, az Erzsébet-ligetben.

Ebben a munkában részt vett összesen 16 gyakorló iskolai nevelőnk, 23 tanítójelölt hallgatónk, 2 szülő (egyikük óvónő), 171 alsó tagozatos tanulónk. Az erdei iskolai napok száma összesen 44 volt.



**Szakmai és helyi ismeretükkel munkánkat folyamatosan segítették Molnár Zoltán ny. biológianár és Fest Attila környezetvédelmi felügyelő:**

A konkrét erdei iskolai munkát alapos felkészülés előzte meg az 1991/92-es tanévben a debreceni főiskolán és gyakorló iskoláinkban. Ismerkedtünk a téma egyre szaporodó szakirodalmával. Tanulmányi kirándulást szerveztünk Galyatetőre, ahol a Salgótarjáni Petőfi Sándor Iskola erdei iskolája működik, módszertani központi jelleggel. Országos szakmai fórumokon és bemutatókon vettünk részt, ahol az Országos Köznevelési Intézet „az iskola humanizálása” témaköre részeként az erdei iskolai törekvések elméletéről, hazai alkalmazásának tapasztalatairól és lehetőségeiről is szó esett. Főiskolánkon előadásokat és konzultációkat tartott a téma hazai szakértője, dr. Hortobágyi Katalin, az Országos Köznevelési Intézet, Iskolafejlesztési Alapítvány, Iskolafejlesztési Központ munkatársa, az Erdei Iskola Egyesület elnöke, akivel azóta is folyamatos munkakapcsolatban vagyunk.

Megismertük az Erdei Iskola Egyesület Alapszabályát, és 1992. január 1-től felvételünket kértük az egyesületbe. Azóta az egyesület tagjaként végezzük munkánkat.

Az erdei iskolával kapcsolatos elméleti-gyakorlati tudnivalók tájékoztató és érdeklődésselkeltési céllal megjelentek előadásaink, szemináriumaink tematikáiban, TDK és szakdolgozati témakínálatainkban.

1991 őszén pályázatokat készítettünk, melyekben a tervezett erdei iskolai programunkhoz kértünk segítséget. Több pályázatunk eredményes lett, melyek biztos anyagi hátteret adtak elképzeléseinknek.

A téma szakirodalma szerint az erdei iskola az iskolai innovációs törekvések sajátos formája. Olyan lényeges közvetlen gyakorlati változtatási folyamat, amely a saját gyakorlat optimalizálására irányul, s a nevelő közösség önkéntes elhatározása szerint történik.

Az erdei iskolai programokban a megismerés forrása a pedagógus és a gyermekek közös tervező, szervező és társadalmilag is hasznos tevékenysége, az ezen az úton nyert közvetlen tapasztalás. Ez a pedagógia tudatosan vállalja a tradicionális iskola konzervatív, kötött paramétereinek (időfaktor, tanterv, ismeretátadás, frontális módszerek) felváltását a projekt-szerű oktatásszervezési megoldásokkal.

Az erdei iskolai projekteknél a tevékenységrendszer középpontjában a helyszín, a környezet áll mint a megismerendő, védendő, a természeti törvényszerűségekkel összhangban humanizálandó életter. Szakirodalmi tájékozódásunk, de saját tapasztalataink alapján is bátran állíthatjuk, hogy az erdei iskolai gondolat és gyakorlat hatékonyan fejleszti a résztvevők (irányítók és irányítottak) egyéni-közösségi felelősségtudatát, érdeklődését, nyitottságát a napjainkban olyannyira aktuálissá és fontossá váló környezetvédelmi problémák irányába. Mindezekben túl pozitívan befolyásolja a tanár-diák viszonyt, és az iskolára mint rendszerezésre is átalakító hatással van: a demokratizálódás, a nyitottság irányába tolja azt.

Főiskolánk szarvasi Erzsébet-ligeti erdei iskolái projektjeinek előkészítésekor, kidolgozásában, megvalósításában kértük a helyi, szarvasi felelős szakértelem segítségét, s mindezt messzemenően, folyamatosan élvezzük is. A KOMÉP és a helyi szakember (Molnár Zoltán) irányításával nevelőink, hallgatóink, tanulóink úgy ismerkednek meg pl. az Erzsébet-liget értékeivel, hogy közben színes festékekkel, szaggal, fajtamegjelölő tevékenységet végeznek. Ez a kijelölés később segíti az Erzsébet-ligetben végzendő kertészeti munkálatokat.

A város környezetvédelméért felelős szakemberének irányítása mellett környezetvédelmi figyelőszolgálatot szervezünk, ismerkednek nevelőink, hallgatóink és tanulóink a védendő értékekkel.

Magyarországon ma már sok iskolában meghonosodott az erdei iskolai eszme, gyakorlat. Az egyre növekvő elméleti és gyakorlati ismeretek, tapasztalatok körét elsajátítva és azt bővítve a Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskola sajátos lehetőségeivel, a pedagógusképzésbe igyekszik beépíteni mindezt, talán úttörő szerepet is vállalva ezzel.

Visegrád, Salgótarján, Szeged után 1992. augusztus 21–23. napokon Szarvason rendezte meg a IV. Erdei Iskolai Konferenciát az Erdei Iskola Egyesület, maga mellett tudva nagyon jelentős szarvasi segítséget. (Óvóképző Főiskola, HAKI Arborétum, Polgármesteri Hivatal és szakigazgatási szervei, Városi Könyvtár, Tessedik Múzeum, DATE Főiskolai Kar).

Ennek a konferenciának szervezői, vendéglátói között szerepelt főiskolánk is. Ezen alkalomkor módunk volt bemutatni eddigi törekvéseinket, további terveinket, melyek megerősítést kaptak.

Kollegáink, hallgatóink erdei iskolai témák iránti fogékonyságát, a gondolat életrevalóságát az eddig eltelt időszak is igazolta. Most folyik főiskolánkon tapasztalataink, munkánk tanulságainak mérlegelése, további tennivalók kijelölése.

A szarvasi erdei iskolai törekvéseink tovább színezik és gazdagítják azt a közel 2 évtizedes kölcsönösen gyümölcsöző kapcsolatrendszert, amelyet Szarvas város és a Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskola között építünk. 1992-ben a Tessedik emlékében különös aktualitást és fontosságot kapott mindez.

Ez év május végén mint a szarvasi Polgármesteri Hivatal környezetvédelmi felügyelője bekapcsolódtam a debreceni Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskola szarvasi erdei iskolájának munkájába.

A szarvasi erdei iskolában a gyerekeknek, a környezetvédelmi foglalkozásokat vezettem.

Legfontosabb célom volt, hogy e korosztállyal (7–14 éves tanulók) megkedveltessem a természetet, az épített és élő környezetet, hogy környezetük szépségéért, tisztaságáért már most, s majd a felnőtt korban is sokat tegyenek a tanulók.

*Mivel elvem az, hogy a környezetvédelem elsősorban nem pénz kérdés, hanem szemléleti kérdés, melyet a diákoknak tanítani kell már 7 éves kortól egészen a diploma megszerzéséig.*

*Foglalkozásainkon a gyerekeket a korosztályuknak megfelelő játékos formában vezettem be környezetük csodálatos világába.*

Tartottam környezetvédelmi órát a szarvasi Arborétumban a debreceni tanulóknak.

*A környezetvédelmi órán itt is, de minden tanulócsoporthoz a nyár folyamán, játékos környezetvédelmi vetélkedői vezettem, melyre a kérdéseket a tanulók korának és környezetvédelmi ismereteinek megfelelően állítottam össze.*

*E vetélkedői kérdéseim kiterjedtek a környezetvédelem egész területére, és így tanítottam kérdész-felelek formában a környezetvédelmet, s e kérdéseimre adott tanulói válaszokat szükség esetén kiegészítettem.*

*A vetélkedői igen népszerű volt a tanulók között s minden tanuló csoport igényelte e játékos formában történő tanulást. Beszélgettünk arról, hogy mit tehetnek ők az iskolai, a lakóhelyi és a víztelepi környezetért.*

*Beszélgettünk és megfigyeléseket folytattunk az alábbi témakörökben:*

a környezet és természetvédelem, a biológiai egyensúly, a környezetszennyezés, a természetvédelmi területek, a nemzeti parkok, a mechanikai, kémiai és biológiai környezetvédelem s ebben saját módszereim, a korszerű mezőgazdaság környezetszennyezése, a tengerek és óceánok szennyezései, a levegőszennyezés, az élővízfolyások szennyezései, a savas esők, a szél és a víz környezetpusztító hatása, a természet tápláléklánc, a biogazdálkodás, a mesterséges madárvédelem, a környezetbarát technológiák, a termál víz és termál hulladékvíz hasznosítása, a mezőgazdasági hulladékok felhasználása, az ökoszisztéma.

A „Süni” természetvédelmi gyermekújság és a „Természetbúvár” környezetbarát ökológiai magazin igen hasznos természetvédelmi tanácsokkal, érdekességekkel szolgál, ezért jó lenne, ha minél több gyermekhez eljutnának az iskolákban.

*Javaslom még a gyerekeknek elolvasásra: Nagy Franciska: Zsófia kertje”, Kovács István: Óvjuk a természetet”, Vertse Albert: Madárvédelem”, mesterséges madár telepítés, Fekete István: Kele, Vuk, és Pepi-kert című könyveit, s így ezekből is nagyon sok szépet megtanulhatnak a természetről, és így válhatnak a gyerekek természetünket megismerő, szerető és azt féltő gondjával védő értékes emberekké.*

---

DR. BALÁZS SÁNDOR

Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola  
Eger

## Dr. Rókusfalvi Pál—Dr. Kovács Zoltán: Egészségre nevelés

Ezekben a napokban hagyta el az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola nyomdáját az a jegyzet, amely elsősorban a pedagógusképző intézmények hallgatói számára készült, de tartalma tanulságos lehet bárkinek, akinek drága az egészség.

Dr. Rókusfalvi Pál professzor, a pszichológiatudomány doktora és dr. Kovács Zoltán c. egyetemi tanár, osztályvezető főorvos, az orvostudomány kandidátusa: e szerzőpár munkája az egészséges életmódra nevelés elméletének és gyakorlatának legaktuálisabb problémáit tárja az olvasó elé közérthető, jól tanulható, tanulmányozható formában.

Új szemléletmód jellemző a jegyzetre; ami nem csupán a rendszerváltozás folyamatából következik, de összefügg az egészségügy terén tapasztalható jelentős átalakulással is.

Figyelmet érdemel már a mottó is: „Szeresd egészségedet; mert ez a jelen. Védd a kisgyermeket, mert ő a jövő. Órizd szüleid egészségét! – mert a múlton épül föl a jelen és a jövő.”

A kötetet szerkesztő dr. Nagy Andor tanszékvezető főiskolai tanár, a neveléstudomány kandidátusa előszavában többek között arról ír, hogy hogyan váltották fel egymást a főiskolai jegyzetek. Az Egészségtan után következett az Egészségnevelés, majd megszületett az Egészségre nevelés, ami a korábbiaknál lényegesen szerencsésebb, kifejezőbb.

Ismeretes, hogy az egészségügyi világszervezet szerint az egészség fogalma nem csupán a betegség hiányát jelenti, de sokkal inkább a testi, a lelki és a szociális jólétet. Erről és a jegyzet, erről az összetett jólétről, amelynek elérése és megtartása valamennyiünk közös ügye kell hogy legyen.

Az egészségre nevelés, az egészségkultúra fejlesztése része a nevelésnek; a pedagógiai folyamat egyik fontos tartalmát jelenti. Ez a feladat nem csupán az iskolaorvos, illetve a védőnő tevékenységével kapcsolatos, nemcsak osztályfőnöki feladat, de minden szülőnek; pedagógusnak egyik legfontosabb kötelessége. E tény magyarázza, hogy a jegyzet a széles érdeklődésre tarthat számot.

A kötetet gazdag szakirodalomjegyzék egészíti ki, valamint dr. Komlói Ákos egyetemi tanár által készített egészségnevelési munkafüzet-sorozat, amely az általános iskola felső tagozatos tanulói számára készült.

A tartalomhoz illő igényes megjelenés Budavári Sándort és munkatársait dicséri.

---

---

DR. PAPP JÁNOS

Újkerti Általános Iskola Művelődési Központ  
Debrecen

## Ungvári Jánosné dr.:

### Kölcsönhatások a természetben

A modern környezeti nevelés nem valósítható meg rendszerszemléletű ökológiai ismeretek nélkül. A stabil ismeretek és összefüggéseik tisztánlátása jelenti a környezet- és természetvédelmi nevelés alapját. Olyan munkatankönyvet mutatok be, amely a környezeti nevelés lényegét ragadja meg, és közvetíti cselekedtető-ismeretszerző módon.

Ungvári Jánosné dr. nagy pedagógiai érzékkel és tapasztalattal fedeztetni föl a természet legfontosabb összefüggéseit, kölcsönhatásait a 12–16 éves korosztállyal. Az ismeretanyag, az általános iskola 7–8., vagy a középfokú iskolák I–III. évfolyamán fakultatív tantárgy, vagy szakköri foglalkozásokra alkalmas. Ugyancsak felhasználható kiegészítő anyagként kémiai és biológiai órákon.

A szerző az ismeretszerzést háttérből irányítja egyszerű, érthető utasításokkal. Nagy érdeme, hogy a retrospektív (megelőző) ismereteket állandóan felszínen tartja, és szinte „ráfűzi” az új ismereteket. A munkatankönyvet a cselekedtető feladatok mellett a különféle rejtvények, terepgyakorlatok, üzemlátogatások, önálló kutatások teszik változatossá.

Projektszerűen vizsgálja a föld, a kőzet, a talaj, a levegő, a víz és az élőlények kapcsolatait, az élőlények, az energia, valamint az élőlényeken belüli összefüggéseket.

Külön érdeme a kötetnek, hogy már az elején témakörönként megfogalmazza a követelményeket, mintegy szembesíti a tanulókat az elvárható és a szükséges ismeretekkel. Ezzel elősegíti az iskolában tanultak rendszerezését, integrálását.

Elismerés és köszönet illeti a szerzőt a többéves módszertani munkáért, és mindazokat, akik támogatói voltak e remek ötlet megvalósításában.

A kötet ára áfa nélkül 198, – Ft. Megrendelhető az alábbi címen: Fazekas Mihály Általános Iskola Debrecen, Pf. 225. 4002.)

---

---

NANSZÁKNÉ DR. CSERFALVI ILONA

Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskola  
Debrecen

## A 4 H gondolat Magyarországon

Aligha van többet emlegetett szakmai közhelyünk, mint hogy a „magyar nevelési-képzési rendszer megújítása elkerülhetetlen”. Kétségtelen tény, hogy az elmúlt évtized és különösen az utolsó évek jelentős mozgásokat eredményeztek a magyar képzési rendszerben, mind a hivatalos iskolarendszerben, mind azon kívül. Alternatív pedagógiák, új iskolakoncepciók jelentkeztek vagy honosodtak meg.

Az elmúlt időszakban kezdődött el a 4 H gondolat megismertetése és a társadalmi igények felmérése hazánkban. A mozgalom eszméje, értékei a megújuló magyar társadalom, közoktatás útkeresésének időszakában reális alternatívát jelenthetnek gyermekközösségek, ifjúsági csoportosulások számára. A gyermekmozgalom mottója: „Gondolkozva építs kezdeddel egy egészséges, tiszta és emberi világot.”

Négy angol szó: head – fej

hands – kezek

heart – szív

health – egészség rövidítése, mely jelképezi a mozgalom céljait, az átgondoltságot,

a gyakorlatiasságot, a humanizált és az egészséges életgondolatot.

Nem közvetít ideológiákat, politikai eszméket, a fiatalok vállalkozókedvére, kreativitására, sokoldalúságára épít. A természetes gyermeki kíváncsiságra alapozva ismerteti meg az élethez szükséges

praktikus ismeretekkel, technológiákkal, tevékenységekkel. A szabad időben végzett munka, az önkéntes szerveződés, az ökológikus gondolkodás és az egyéni autonómia olyan értéke a 4 H mozgalomnak, amelyek nagy érdeklődést váltanak ki a gyerekek és a felnőttek körében. Rendszeres munkatevékenységek révén ismerteti meg a fiatalokkal a mező- és erdőgazdálkodás, a kézműipar, a kereskedelem, a környezetvédelem és a biotermelés alapjait. Segíti a közösségi magatartás kialakulását, a társadalmi beilleszkedést; egészséges életmódra, a természeti környezet megbecsülésére nevel. Nemzetközi kapcsolat segítségével lehetőséget biztosít más országok, kultúrák megismerésére, szakmai tapasztalatszerésre, nyelvy gyakorlásra.

Az eddig létrehozott 4 H klubok 8–10 éves fiúkból és lányokból, vállalkozó kedvű, támogató felnőttekből (pedagógusok, szülők, agrárszakemberek, kézműves mesterek) szerveződtek. A klubok egyaránt megtalálhatók a kis települések általános iskoláiban, nevelőotthonokban, városi általános iskolákban, közművelődési intézményekben. A 4 H alapelve a „Learning by doing!”, a „csinálva tanulás”. Vagyis a fiatalok elméleti és gyakorlati képzése és képességei a háztartási és mezőgazdasági munka végzése közben gyarapodnak. Kerülik a hagyományos osztálykeretekben történő oktatást, függetlenül attól, hogy a 4 H munka egy részét iskolában vagy iskolán kívül teljesítik.

A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy jelentős állami támogatással a 4 H elsősorban a vidéki ifjúság számára az egyéni boldogulás reális lehetőségeit nyújtja. Ehhez azonban megfelelő helyre kell kerülni Magyarországon az ifjúságpolitikának, a helyi oktatásnak, a társadalmi közélet és munkára nevelés területeinek.

A 4 H-ről eddig elmondottakból talán kitűnik, egy-egy közösség, klub létrehozásához nem készült minden helyen, mindenkire, minden időben alkalmazható recept. A program természetéből fakadóan egyedi utakon, a helyi közösség által megválasztott módon és tartalommal alakulhatnak meg a klubok.

Lényegesnek tartjuk, hogy a klub összetartó erőt, közösségi élményt nyújtó eseményeket szervezzen, melynek anyagi alapjait a gyerekek közösen teremtik meg.

Természetesen akkor válhat igazán progresszív hatásúvá a 4 H Magyarországon, ha érvényesíteni tudja lehetséges tevékenységi körében alapelveit, vagyis átmenti az ősi mesterségek fogásait, kialakítja hagyományait és belső igényévé növeli. Humanizálja az ember és a természet kapcsolatát, környezetkímélő technológiákat közvetít, s a föld, az állatok, a növények szeretetére nevel. Önkéntes egyéni kibontakozásra ad teret, következetesen és differenciáltan anyagilag is érdekeltté teszi a közös munkában résztvevő egyéneket és csoportokat. Klubkeretben a közösség által szervezett kulturált szórakoztató, ismeretkövetítő programokat szervez.

Reméljük, egyre többen ismerik meg a 4 H gondolatot, és csatlakoznak egy sajátos magyar 4 H majdnai kialakításához.

---

FARKAS OLGA

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola  
Szeged

## Könyv egy „hivatásos pedagógus”-ról

Mindig érdeklődéssel veszem kézbe az Országos Pedagógiai Múzeum és Könyvtár „Magyar Pedagógusok” sorozatát. Minden bizonnyal érthető: fokozott az érdeklődésem akkor, ha a szerzőnek vagy a bemutatott pedagógusnak köze van Szegedhez.

Rendhagyónak tekinthető recenziómban egy olyan könyvecskére szeretném felhívni a figyelmet, amely „kétszeresen” kötődik Szegedhez. A szerző – *Oláh János* – Szegeden él és dolgozik. A szegedi tanárképző főiskolán fáradozik azon, hogy tanítványai minél többet megismerjenek a nevelés történetéből, a múlt értékeiből. A bemutatott *Kispart*i János pedig 1935-től a szegedi tankerület élén dolgozott, így ő is hozzájárult ahhoz, hogy Szeged, a vidéki város kulturális központ legyen. Mint a szerző írja: Szegedre kerülése „... nem száműzetés, hanem újabb megmérettetés volt, hiszen Szegedre, az egyetemi városba, Horthy Miklós, Klebelsberg Kuno szeretett városába, a 'szegedi gondolat' elindulásának színhelyére érkezett. Megbiztatása nem lefokozást, hanem pályája kiteljesedését jelentette számára.” (34. o.)

A kötet írója Kispart i életét négy fejezetben mutatja be: Tanulólévek; Az első munkahely – A váci gimnáziumi tanár –; A fővárosban – a IV. kerületi piarista gimnázium –; A szegedi tankerület élén.

A szerző legfőbb érdeme, hogy munkájával mintegy hitelesíti saját befejező gondolatait. Úgy mutatja be ezt a sokoldalú „hivatásos” pedagógust, hogy csak egyetérthetünk vele, amikor megállapítja: „A ma emberét is megragadja Kispart i János egyénisége. A legnagyobb kincs, amit ránk hagyott, eszményekért lángoló munkás életének és harmonikus egyéniségének emléke. Kora fiatalságától egy eszme, a magyar iskolaügyi szolgálatába szegődött, és életét arra áldozta, hogy ezt az eszmét közelebb segítse az ideális megvalósuláshoz.” (62. o.)

Oláh János munkájával amellett tesz hitet, hogy Kispart i János – mint írja – „...példája a ma pedagógusának is erőt adhat, hiszen egy vesztés háború után, a mainál is rosszabb gazdasági helyzetben az

utat az önzetlen munkában találta meg. Példájával szigorú önvizsgálatra és ennek eredményeként egy egyetemes és átfogó nemzeti megújulás elindítására sarkallt.” (4. o.)

Rendhagyó könyvismertetésünk ebből a „kincsből” szeretne valamit bemutatni, ennek a kincsnek a fényét szeretné felvillantani. Mi az a kincs, ami ma is erőt adhat nekünk? Mit érdemes Kispartii Jánostól megtanulnunk?

A könyvet végigolvasva elsősorban az alábbi pedagógiai gondolatait kellene végiggondolnunk: Az iskolai nevelés célja az önállóságra szoktatás; az önmagában és az önmagáért értékes erkölcsi érték ismerete, elismerése és az aszerinti szép élet (14. o.).

Mint osztályfőnök minden diákját alaposan ismeri, nemcsak fegyelmet tart, hanem az egyéni értékek biztos ismeretében céltudatos munkát is végeztet (17. o.).

Az iskolák uniformizálása komoly pedagógiai és társadalmi értékek elrnyesztését vonja maga után (25. o.)

Az iskolát mindenek fölött a szellem munkáló helyének tartotta (47. o.).

Külön érdemes megszívlelni azt, amit Kispartii a pedagógusokkal szemben támasztott követelményekről vall:

A jó tanár tulajdonságai: hivatásszeretet, tudományos műveltség, mely a tárgyismereten kívül filozófiai és pedagógiai ismeretekre is terjedjen ki, didaktikai készség, és ez nemcsak abban áll, hogy ismeri azt a lelki folyamatot, mely a tanuló lelkében végbemegy, miközben ismeretekre tanítja. De didaktikai készsége nemcsak ilyen ismeretek összessége, ennél jóval több van benne: intuíció, mellyel felfogja a gyermeki lélek egészét, van invenció, amely leleményesebb teszi a közlésben, s van spontaneitás a kellő módon tenni, tanítani (54. o.).

Mint a szerző a továbbiakban írja: Kispartii János „Rámutat arra, hogy a tanári személyiség az iskolai nevelőmunka nélkülözhetetlen tényezője, és hogy a tanári személyiség mint a legnemesebb értékekből alakított étosz, a tanuló értékérzésének legbiztosabb szítója, erősítője” (54. o.).

Talán az egyik ma is legfontosabb pedagógiai kérdésre az alábbi módon világít rá:

„A villamoskocsi vezetőjének is nagy felelősséggel járó foglalkozása van. De hogy kinek az egyénisége felel meg a jó kocsivezető követelményeinek, azt aránylag egyszerű pszichoanalitikai vizsgálattal meg lehet állapítani. Viszont azok a lelki képességek és egyéb tulajdonságok, amelyeknek a tanárban meg kell lenniök, nem egyszerű lelki tények, hanem értékek hordozói. Éppen ezért a tanári személyiségben sokkal több van, mint amennyit a pszichológiai analízis kezdetleges módszereivel meg tud állapítani” (54. o.).

És végül: valódi példaként állhat előttünk Kispartii János személyisége, akiről megtudtuk, hogy elsősorban az alábbiak jellemezték:

szenvedélyes vitakozási kedv, gyötrő olvasási vágy, munkaszeretet, önzetlen munkavállalás, jó szervezőképesség, makacs célratörés, jó szónoki képesség.

Amikor tankerületi főigazgató volt:

... mintha csak a törvény és a rendelkezések megszemélyesítője lett volna. Szeme szűrőssá, tekintete számonkérővé vált, s mint valami eleven lelkiismeret járt-kelt az iskolában. Csakugyan az állam tekintélyét képviselte... Igaz, hogy a fémunkát könyörtelenül leleplezte és elítélte, de szeme mindig meglátta a jó munkát, és szívesen ünnepelte” (47. o.).

Munkáját hivatásnak tekintete, melyről a következőket tartotta: „nincs pálya, amelynek ne volna elsőrangú követelménye a jellem, a megbízhatóság, lelkiismeretesség, pontosság, emberiség, szociális érzés s más erkölcsi tulajdonságok. A hivatás ... erkölcsi fogalom is, csak az erkölcsi érzülettel végzett munka az igazi hivatásos munka” (63. o.).

Kispartii János jó pedagógus, igazgató, tankerületi főigazgató volt, mindig meglátta a kor igazi szenzációját, az újat, de érte nem dobta el a bevált régit, ha az még mindig jobbnak bizonyult.

A kötetet Oláh János által összeállított bibliográfia egészíti ki, amely nemcsak Kispartii könyveit és tanulmányait, hanem gimnáziumi tankönyveit is tartalmazza.

*Oláh János: Kispartii János, OPKM, Bp. 1992. 73. o.*

---

KESZTYÜSNÉ DR. DOBOS KATALIN – DR. PITRIK JÓZSEF

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola  
Szeged

## Nyári időtöltés hasznosan

A JGYTF Technika Tanszéke már több éve rendez 10–14 éves gyermekek számára szaktáborokat. Ezekbe a jelentkezés önkéntes, minimális részvételi díj befizetésével.

A több éve meglévő számítástechnika-technika témájú szaktábor mellett az elmúlt nyáron (1992) háztartásgazdálkodás-technika orientációját is meghirdettünk. A háztartásgazdálkodás választását egy-

részt az indokolta; hogy a diákok ilyen irányú ismeretei még fejlesztésre szorulnak; másrészt a társadalmi igény és az érdeklődés is egyre jelentősebb ezen a területen. Ugyanakkor el kell mondanunk azt is, hogy a mai kor aktív gyermekei szívesen kapcsolódnak be olyan nyári programokba, melyek nemcsak az idő a szó szoros értelmében vett eltöltésére vagy kifejezetten szórakozásra irányulnak, hanem egyúttal könnyed, nem kötelező formájú, szabadabb, de érdeklődésüknek megfelelő ismeretszerzést is szolgálnak.

A tábor egy-egy hetes volt június végén. A gyerekek szegediek vagy a környező kisebb településekről bejárók közül kerültek ki. Minden jelentkezőt szívesen fogadtunk. Szakprogramot 8-14 óráig szerveztünk, kötött, de viszonylag mégis szabadabb formában, mint ahogy az az általános iskolában megszokott. Biztosítottunk egyúttal a gyerekek számára étkezési lehetőséget (tízórai, ebéd), mely a szülők szempontjából is előnyös volt. A szaktáborok foglalkozásait főiskolai oktatók, gyakorló pedagógusok, meghívott előadók, ill. főiskolai tanárjelöltek vezették.

A programok néhány témaköre a teljesség igénye nélkül a következők voltak:

*Számítástechnika-technika csoport:*

- gépi programozási alapok,
- adatbázis kezelés,
- grafikai problémák, feladatok,
- IBM szövegszerkesztők,
- CNC robottechnika,
- elektronikus játékok,
- közlekedés játékosan.

*A háztartásgazdálkodás-technika csoport:*

- gazdálkodás idővel, pénzzel, energiával,
- a korszerű és egészséges táplálkozás,
- újszerű konyhatechnika,
- alkalmi konyhaművészet,
- virágok a lakásban, virágtálak készítése,
- kisállatok környezetünkben,
- környezeti katasztrófák és érdekességek.

A jelentkező gyermekek egy kis része szülői ráhatásra, de többsége ösztöne érdeklődéssel jött, s ez a tevékenységekbe való bevonhatóságukban is megmutatkozott. Mivel koruk (10-14 év!) és így alapismereteik is különbözőek voltak, a foglalkozások során szinte általános volt a differenciált munkaforma biztosítása. Erre a maximális 12 fős csoportlétszám, alkalmanként több oktató jelenléte lehetőséget biztosított. (Egyéni ismeretszerzés szempontjából ez jónak mutatkozott.) Nyilvánvalóan adottak voltak olyan feladatok is, melyeket párosával, végeztek el a gyermekek elegendő elméleti és gyakorlati információ birtokában, valamint megvolt az állandó kontroll, ill. korrekciós lehetőség is. A feladatok nehézségi foka a fokozatosság elvének megfelelően változott. A háztartásgazdálkodáshoz kapcsoltan természetesen elengedhetetlen volt a legmodernebbnek számító konyhatechnikai eszközök (Pl. zepter, mikrohullámú sütő...) gyakorlatbeli megismerése, azok kipróbálása is. A foglalkozások légköre igen jónak volt mondható. Az ilyen és hasonló jellegű szaktáborok nem akarják átvállalni a közoktatás feladatait, de mindenképpen szeretnének segítő kezet nyújtani a többet tudni vágyó, érdeklődő gyermekeknek ismereteik bővítéséhez. Ebben a naptári évben is tervezzük hasonló témájú szaktáborok indítását, de bármilyen technikához-háztartásgazdálkodáshoz kapcsolódó általános iskolás gyerekek számára szervezhető tanfolyam tartására is nyitottak vagyunk.

Reméljük, tevékenységünkkel hozzájárulhatunk ahhoz, hogy a közeljövő felnőttei közül legalább néhányan már egy „morzsával” több kedvvel és tudással rendelkezzenek az új eredmények, ismeretek begyűjtésében.

\*

Kiadja a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola

Szerkesztőség: 6701 Szeged, Boldogasszony sugárút 6. Telefon: 310-244

A lap kiadói gondozását a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola

Szakszervezeti Bizottsága látja el.

A kiadásért felel: dr. Siposné dr. Kedves Éva

Kiadóhivatal: 6725 Szeged, Szent Ferenc utca 25. Telefon: 310-122

Évente 5 alkalommal jelenik meg. Évi előfizetési díja: 200 Ft.

A címlapot tervezte: Fischer Ernő

Megjelent: 5700 példányban

93-364 - Borgisz Kft., Szeged

Felelős vezető: Martonosiné Csertő Brigitta ügyvezető

## A MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK KÖNYVTÁRÁNAK EDDIG MEGJELENT KÖTETEI

1. Óraleírások és elemzések, 1967.  
(Előszó: Miklósvári Sándor — Szerkesztő: Németh István)
2. A pedagógusképzés az „Olvasó-népért”, 1969.  
(Előszó: Fischer Ernő — Szerkesztő: Németh István)
3. Házaszeretetre nevelés, 1970.  
(Előszó: Drien Károly — Szerkesztő: Németh István)
4. Petőfi az iskolában, 1972.  
(Előszó: Miklósvári Sándor — Szerkesztő: Hegedűs András, Miklósvári Sándor)
5. A korszerű matematikatanítás néhány témaköre az általános iskolában, 1974.  
(Előszó: Szendrei János — Szerkesztő: Szendrei János)
6. Kunstár Jánosné: Feladatgyűjtemény az általános iskolai ideiglenes matematika tantervhez, 1977.  
(Előszó: Szendrei János — Szerkesztő: Szendrei János)
7. Az osztályközösség megismerése, 1981.  
(Előszó: Gácsér József — Szerkesztő: Gácsér József)
8. Az orosz nyelv tanítása az általános iskola 4. osztályában, 1982.  
(Előszó: Hanga Mária — Szerkesztő: Fülöp Károly, Lengyel Zsolt)
9. Gácsér József: Demokratizmus és általános iskola, 1985.  
(Előszó: Dobcsányi Ferenc — Szerkesztő: Dobcsányi Ferenc)
10. Mágoriné Huhn Ágnes—Puskás Albert: Számítógép az általános iskolában, 1986.  
(Előszó: Szendrei János — Szerkesztő: Dobcsányi Ferenc)
11. R. Molnár Emma—Vass László: Stilisztikai ábécé a magyar nyelv és irodalom tanításához, 1989.  
(Előszó: R. Molnár Emma — Szerkesztő: Dobcsányi Ferenc)

\*

A Módszertani Közlemények Kiadóhivatala tájékoztatásul közli, hogy könyvtársorozatunk 9., 10. és 11. kötete még kapható. A 9. kötet ára 40, a 10. kötet ára 60, a 11. kötet ára pedig 90 Ft. Viszont egy-egy kötet 5 példányos megrendelése esetén 25%-os, 10 példányos megrendelése esetén pedig 50%-os árkedvezményt biztosítunk mindaddig, amíg a készlet tart.

A megrendeléseket postai levelezőlapon a következő címre kérnénk: *Módszertani Közlemények Kiadóhivatala, 6725 Szeged, Szent Ferenc u. 25.*